

Frågor om barnmisshandel har under de senaste åren på nytt varit föremål för diskussioner på såväl nationell som lokal nivå. Barnmisshandel har behandlats i riksdagsmotioner och i den offentliga debatten av bl.a. Barnombudsmannen och barnrättsorganisationerna. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har visat att antalet anmälningar till polisen om misshandel riktad mot barn har ökat.

Mot denna bakgrund tillsatte regeringen i december 1998 en parlamentarisk kommitté för att utreda frågan om barnmisshandel och därmed sammanhängande frågor. Kommitténs ledamöter och sekretariat tillsattes under våren 1999 och utredningen påbörjade därefter sitt arbete. Utredningen antog namnet Kommittén mot barnmisshandel. Uppdraget skulle i sin helhet vara slutfört den 31 mars 2001 men med ett delbetänkande om polisens och åklagarnas arbetsmetoder som skulle redovisas, efter beslut om förlängning, senast den 1 maj 2000. I april 2000 avlämnades delbetänkandet ”Barnmisshandel Polisens och åklagarnas handläggningstider och arbetsmetoder” (SOU 2000:42). Kommittén har även för slutbetänkandet fått en förlängd utredningstid och skall senast den 31 augusti 2001 redovisa uppdraget.

Vi redovisar härmed, i enlighet med direktiven, slutbetänkandet ”Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda” (SOU 2001:72).

Enligt direktiven är den långsiktiga målsättningen för utredningen att skapa bättre förutsättningar för att förhindra att barn misshandlas, för en bättre samverkan mellan de verksamheter som skall utreda och åtgärda barnmisshandel, för förbättrad kunskap hos berörda yrkesgrupper och för bättre möjligheter till stöd och hjälp till berörda.

Enligt samma direktiv skall utredningen ha ett barnperspektiv i arbetet och utgå från FN:s konvention om barnets rättigheter. Det är framförallt artikel 3 barnets bästa, artikel 12 åsiktsfrihet och rätt att bli hörd samt artikel 19 skydd mot övergrepp som varit viktiga i vårt arbete. Men även artiklarna 34 skydd mot sexuellt utnyttjande och artikel 39 rehabilitering har varit av vikt i arbetet. Vi har i våra förslag utgått från barnets bästa och har i flera fall förslag om insatser som gynnar alla barn och därmed också barn som far illa eller riskerar att fara illa.

Kap. 2 Barnmisshandel i samhället – en inledning

I detta kapitel beskriver vi utgångspunkterna för vårt arbete. Vi inleder med röster från barn om barnmisshandel, resonerar om begreppet barnperspektiv samt om betydelsen av social trygghet för barn och barnfamiljer. Vidare en kort historik om barnmisshandel och slutligen något om synen på äga i andra länder.

I avsnittet om ”barns röster” ges en bild av hur utsatta barn kan uppleva sin situation. Barnens Hjälptelefon hos BRIS (Barnets Rätt I Samhället) tar varje år emot många samtal från barn om barnmisshandel. Vi återger exempel på vad barn berättar.

63 procent av samtalen kommer från flickor och 37 procent från pojkar. De flesta barnen är drygt tolv år gamla. De misshandlade barnen bor oftare tillsammans med en ensamstående far eller i styvfamilj än vad som är brukligt vid ett ”genomsnittssamtal”. Oftast äger misshandel rum i hemmet. I drygt åtta av tio fall sker den fysiska misshandeln av en familjemedlem. Detta gäller även i drygt hälften av de betydligt färre samtalen om psykisk misshandel.

I avsnittet ”Med fokus på barnperspektivet” beskrivs hur barnkonventionen vunnit insteg i hela samhället. Barnet ses som en självständig individ med rätt till inflytande över beslut som rör både den personliga situationen och samhället i stort. Barnperspektivet blir framförallt tydliggjort i artikel 3 om *barnets bästa i främsta rummet* och artikel 12 om *barnets rätt att säga sin mening*, vilka tillsammans utgör fundamenten i ett barnperspektiv. Vad som är ett barnperspektiv är inte en gång för alla givet. Grundläggande i ett barnperspektiv måste vara respekten för barnets fulla människovärde och integritet. Men barn är också beroende av vuxna. Barn kan inte tillerkännas ett eget självbestämmande fullt ut och behöver därför vuxna som tar ansvar för att skydda deras integritet.

En grundläggande intressekonflikt gäller barnets behov och rättigheter i förhållande till vårdnadshavarens ansvar och intressen, dvs. hur tungt föräldraansvaret väger i förhållande till barnet som eget rättssubjekt. Även när myndigheter verkligen försöker sätta barnets bästa i främsta rummet kan beslutet komma i konflikt med föräldrarnas intressen.

I barnkonventionen uttrycker konventionsstaterna att familjen är den naturliga miljön för barnens utveckling och välfärd. Bl.a. detta beskrivs i avsnittet om barns sociala trygghet. Familjen bör därför ges stöd så att den kan ta sitt ansvar. I vissa fall krävs samhällets professionella stöd, från t.ex. hälso- och sjukvård eller socialtjänst. I några fall behöver barn skydd.

Barns välfärd påverkas av familjens förhållanden, men även av t.ex. förskola och skola. Om barnet har goda förhållanden i förskolan eller i skolan, kan detta bli en motvikt till andra brister i den sociala situationen. Man kan konstatera att det blivit färre vuxna i barns uppväxtmiljöer, något som sannolikt mest drabbar de utsatta barnen med svaga sociala nätverk.

Skall samhället satsa på breda välfärdslösningar eller på riktade åtgärder till barn som växer upp i s.k. riskmiljöer? Eller är det direkta och individuella insatser som ger bäst resultat? Svaret om behövliga insatser finns inom alla nivåer. Många familjer klarar sig tack vare en god generell välfärd. För barn i utsatta områden kan behövas extra resurser för att förebygga allvarigare problem. För det enskilda barnet som växer upp i en riskmiljö, fordras särskild uppmärksamhet från vuxenvärlden.

I avsnittet ”Barnmisshandel i historien” konstateras att barnmisshandel är ett tidlöst och internationellt problem. Våld och övergrepp mot barn har förekommit i alla tider och i de flesta kulturer. Rätten för föräldrar att aga sina barn var självklar i äldre tider.

Sverige fick sin första barnavårdslagstiftning år 1926. Samhället fick då för första gången en möjlighet att omhänderta vissa barn som utsattes för misshandel eller vanvård i hemmet. Våld mot barn var dock fortfarande accepterat i uppfostrande syfte.

År 1962 präglade den amerikanske läkaren C. Henry Kempe uttrycket ”The Battered Child Syndrome”. De tidigare framlagda hypoteserna om mystiska infektionssjukdomar som drabbade vissa barn kunde nu avskrivnas och ses som skademönster typiska för misshandlade barn. För första gången lyftes den tidigare osynliggjorda misshandeln av barn fram som ett stort och verkligt samhällsproblem. Medvetenheten om barnmisshandeln förändrades alltså under dessa årtionden från att ha varit ett odefinierat problem tillhörande sjukvården till ett konkret samhällsproblem.

I Sverige förbjöds skolagan i folkskolestadgan 1958. Det skulle dock dröja ytterligare tjuogoett år innan Sveriges riksdag den 1 juli 1979 antog den s.k. anti-agalagen (6 kap. 1 § föräldrabalken). Bestämmelsen slår fast att barn inte får ”utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling”.

I avsnittet ”Synen på kroppslig bestraffning – några utblickar” konstateras att det för närvarande finns tio länder som uttryckligen har förbjudit såväl fysisk som psykisk misshandel av barn. I flera länder pågår diskussioner och lagstiftningsarbete i denna fråga.

Sverige kommer på FN:s specialsession om barn, hösten 2001, bl.a. att fokusera på barnmisshandel genom att i en rapport informera om genomförandet av aga-förbudet i Sverige. Även SIDA lyfter fram den svenska attityden i förhandlingar med länder, som kan bli aktuella för ekonomiskt bistånd till skola och undervisning.

För första gången har det inom EU satts på pränt att barn har rättigheter. Detta skedde vid regeringskonferensen i Nice år 2000 vid vilken medlemsländerna proklamerade en stadga som samlat uttrycker EU-medborgarnas rättigheter inom olika områden. Barn betraktas nu som en egen intressegrupp med egna behov och rättigheter.

Kap. 3 Definition av barnmisshandel

Vi föreslår följande definition:

Barnmisshandel är när en vuxen person

- utsätter ett barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller
- försummar att tillgodose barnets grundläggande behov.

Med barn avses varje människa under 18 år.

Vi föreslår en övergripande definition av begreppet barnmisshandel och menar att en sådan definition gör det möjligt för myndigheter, organisationer och andra att konkretisera vad definitionen innebär för den egna verksamheten.

Att definiera barnmisshandel såsom brottsbalken definierar misshandel, ger inte en rättvisande bild av vad barn far illa av, vad barn inte får utsättas för eller vilka åtgärder man inte får underlåta att vidta för att ett barn inte skall fara illa eller riskera att fara illa. Vår definition är därför vidare än den straffrättsliga definitionen av misshandel i 3 kap. 5 § brottsbalken.

Fysisk misshandel kan vara att den vuxne slår barnet med eller utan tillhygge, nyper, sparkar, knuffar, kastar, skakar, luggar, river eller biter barnet, trampar eller stampar på barnet eller tvingar in föremål i barnets

mun. Fysisk misshandel är också att förgifta, bränna, skålla, riva, försöka dränka eller kväva barnet.

Som psykisk misshandel räknas t.ex. orimligt hårda bestraffningar, förlöjligande, kritik, hån, nedvärdering, avvisande, utfrysning, orimliga krav eller konstant vägran att lyssna på barnets synpunkter. Psykisk misshandel kan också vara att barnet tvingas bevittna (se eller höra) våld i sin närmiljö eller leva i en miljö där våld eller hot om våld är ett ofta förekommande inslag.

Kränkningar kan exempelvis vara att på ett förnedrande sätt kommentera barnets utseende, språk eller begåvning, säga att barnet är odugligt eller att syskon är mycket sötare och mer framgångsrika, förolämpa barnet fysiskt eller verbalt inför kamrater eller vuxna, läsa barnets dagbok eller liknande.

Fysisk försummelse gäller alla aspekter av barnets fysiska hälsa och utveckling, dvs. hygien, kost och omvårdnad, årstidsanpassade kläder, möjlighet till vila och sömn, skydd och husrum, tillsyn, förebyggande hälsovård, medicinsk vård inklusive tandvård samt skydd mot olyckor.

Psykisk försummelse kan t.ex. vara otillgänglighet och likgiltighet för barnet (med flytande gräns mot psykisk misshandel), underlåtenhet att ge barnet erfarenheter och att lära barnet vad som är rätt och fel.

Kap. 4 Förekomsten av barnmisshandel

Vi presenterade i januari 2001 en rapport ”Barn och misshandel” (SOU 2001:18). I rapporten konstateras att kroppslig bestraffning, aga, som uppfostringsmetod har minskat samt att det ökade antalet anmälningar till polisen om barnmisshandel sannolikt beror på en ökad vaksamhet och mindre tolerans från vuxna för våld mot barn.

I vår studie ”Föräldrantervju 2000” som ingår i ovan nämnda rapport, svarade 8,3 procent av föräldrarna ja på frågan om de använt sig av någon form av fysisk bestraffning under det sista året. Motsvarande siffra 1980 var 51,3 procent. Fortfarande anger dock 4 procent av mellanstadieelever och 7 procent av yngre vuxna att de någon gång under uppväxttiden utsatts för svårare kroppslig bestraffning utförd med tillhyggen.

Cirka 1 procent av barn och ungdomar utsätts för mycket allvarliga och ovanliga bestraffningsformer, t.ex. hot med kniv eller skjutvapen. Det är osäkert om det skett någon minskning av dessa mycket allvarliga bestraffningsformer. Siffran har varit i princip oförändrad under de senaste åren.

Vi har i rapporten också belyst konsekvenserna för barn av våld i nära relation. Våra studier visar att ungefär 10 procent av alla barn någon gång upplevt våld i hemmet och att ungefär 5 procent upplever det ofta.

I kapitlet redovisar vi också antalet anmälningar om barnmisshandel till polisen under år 2000; 938 anmälningar om misshandel riktad mot barn mellan 0–6 år samt 5 625 anmälningar om misshandel mot barn mellan 7–14 år. Närmare tre fjärdedelar av den polisanmälda misshandeln mot yngre barn begicks av en bekant förövare inomhus, jämfört med 45 procent vad gäller de äldre barnen. En annan skillnad är misshandel utomhus av obekant som utgör 22 procent av brotten mot 7–14-åringar, jämfört med 10 procent av brotten mot 0–6-åringar.

Det är viktigt att vara medveten om att misshandel mot barn är brott med ett stort mörkertal. Detta innebär att kriminalstatistiken över polisanmälda brott säger relativt lite om den *faktiska omfattningen* av barnmisshandel.

Dessutom är det mycket troligt att det skett en förändring av anmälningsbenägenheten under 1990-talet, vilket ytterligare försvårar möjligheten att dra slutsatser om den faktiska utvecklingen.

Kap. 5 Samverkan

Vi föreslår att regeringen ger Socialstyrelsen, Rikspolisstyrelsen och Skolverket ett gemensamt uppdrag att utarbeta en strategi för samverkan i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa. Strategin är avsedd som ett stöd främst för det lokala samarbetet, där vi anser att det viktigaste arbetet äger rum för utsatta barn. Berörda verksamheter bör ha ett lagstadgat ansvar att samarbeta. *Vi föreslår* därför att nya paragrafer om samverkan införs i socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagen, lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område och i skollagen. Polislagen har redan en motsvarande paragraf. *Vi föreslår* att socialtjänsten enligt lag ges ett särskilt ansvar att verka för att samverkan kommer till stånd. Med det yttersta och det utredande ansvaret som grund, har socialtjänsten en given roll som samordnare och spindeln i nätet. *Vi föreslår* också att Kungl. Maj:ts Cirkulär (1970:513) om samarbete mellan socialnämnd, skola och polis upphävs. Bestämmelserna i cirkuläret synes inte ha tillämpats på många år.

Lokalt samarbete bör ske, dels på en allmän nivå för att uppmärksamma förhållanden och miljöer som innebär att barn och unga far illa eller riskerar att fara illa, dels på en individuell nivå – exempelvis i ärenden om barnmisshandel. Det är alltid de lokala förutsättningarna och förhållandena som skall styra samarbetet och vilka parter som skall arbeta tillsammans.

För ett barn som utsatts för t.ex. misshandel, anser vi att arbetsformer runt en ”barnkonferens” kan utvecklas. En barnkonferens är en struktur för ett samverkansmöte i komplicerade barnvårdsärenden, där de olika huvudmännen samarbetar med barnet – allt utifrån barnets ålder och mognad – med familjen och eventuellt med andra berörda. Syftet är att utveckla arbetsmetoder och erbjuda insatser utifrån barnets behov och där det är berörda verksamheters ansvar att delta. Utveckling av metoder och insatser bör ske med koppling till utvärdering och forskning inom socialt arbete.

I kapitlet ställs frågan om samverkan är en framgångsrik arbetsform och därefter följer en genomgång av olika förutsättningar för samarbete. Många människors behov och problem är i dag så komplexa att ingen huvudman ensam kan åstadkomma någon bra lösning. Det fordras olika sorters kompetenser och resurser för att finna goda insatser för det misshandlade eller försummade barnet och för barnets familj. När någon större olycka eller katastrof inträffar i samhället, visar olika verksamheter att samarbete är nödvändigt för att hjälpa de drabbade människorna.

Kap. 6 Anmälan till socialnämnden

Resultaten av olika undersökningar visar att endast en liten andel av de barn som misstänks fara illa anmäls till socialnämnden. Graden av rapportering skiljer sig mellan olika yrkesgrupper som har anmälnings-skyldighet men är låg inom samtliga.

Bestämmelser om anmälningskyldighet finns i 71 § socialtjänstlagen (1980:620, SoL). Den 1 januari 2002 träder en ny socialtjänstlag i kraft (SFS 2001:453). En bestämmelse som i sak motsvarar 71 § SoL finns i 14 kap. 1 § i den nya lagen.

Vi föreslår att ordet ”skydd” i 71 § SoL (14 kap. 1 §) ersätts av orden ”skydd eller stöd”. De anmälningskyldiga har svårt att avgöra när anmälningskyldigheten inträder. I lagtexten är skyldigheten knuten till ett barns behov av skydd. Förarbetena anger att anmälan skall ske även när barn kan antas behöva stöd eller hjälp. Med den föreslagna formuleringen bör det bli lättare för de anmälningskyldiga att bedöma när en anmälan skall göras. Den nya lydelsen har också andra fördelar.

Vi föreslår att Socialstyrelsen ges i uppdrag att utfärda allmänna råd om information till den som gjort en anmälan enligt 71 § SoL (14 kap. 1 §). Olika undersökningar visar att frånvaron av återkoppling kan leda till att yrkesverksamma avstår från att anmäla. Det upplevs som frustrerande att inte få veta vad som händer efter det att en anmälan gjorts. Bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100) hindrar visserligen socialnämnden från att fritt lämna ut uppgifter om enskildas personliga förhållanden. Vissa uppgifter kan dock lämnas.

Vi föreslår att hänvisningar till 71 § SoL förs in i skollagen (1985:1100), hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område och i polislagen (1984:387). Socialnämnden har en skyldighet att informera om anmälningskyldigheten. Olika uppgifter visar emellertid att socialnämnden har svårt att nå ut överallt. Därför behövs även andra åtgärder för att öka medvetenheten om anmälningskyldigheten och dess närmare innebörd. Socialtjänstlagen behandlar socialnämndens arbete. De som arbetar med barn inom förskolor, skolor, barnhälsovården, tandvården etc. kan antas ha en större kunskap om och känna sig mer berörda av sin egen lagstiftning. Vi bedömer det också som sannolikt att frågor som rör anmälningskyldigheten kan få en större uppmärksamhet från bl.a. verksamhetsledningen om hänvisningsbestämmelser införs.

Vi föreslår att frågan om en motsvarighet till tjänstefelsansvaret för enskilt verksamma personer som låter bli att göra anmälan enligt 71 § SoL (14 kap. 1 §) blir föremål för utredning i särskild ordning. Det är ett allvarligt problem att många yrkesverksamma inte fullgör sin anmälningskyldighet. Ofta framförs uppfattningen att det behövs utökade möjligheter för samhället att reagera i dessa fall. I dag kan i vart fall vissa anmälningskyldiga som låter bli att göra en anmälan riskera att dömas till ansvar för tjänstefel enligt brottsbalken eller åläggas disciplinpåföljd enligt arbetsrättsliga bestämmelser. Det torde dock inte kunna hänföras till tjänstefel när personal inom enskilt bedrivna verksamheter låter bli att anmäla.

Vi föreslår att anmälningsskyldigheten enligt 71 § SoL (14 kap. 1 §) utvidgas till att uttryckligen gälla myndigheterna inom kriminalvården och dess anställda. Kriminalvården kan ha anledning att reagera över barns förhållanden i flera olika situationer. Vi föreslår också att en hänvisning till 71 § tas in i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt och i förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder.

Kap. 7 Socialtjänsten

Vi föreslår kompetenshöjande åtgärder inom socialtjänsten. Ett av examensordningens övergripande mål för socionomutbildningen, föreslås kompletterat med att studenterna skall ha förvärvat kunskaper om barns livsbetingelser och om utsatta barns situation och livsvillkor. Den personal som handlägger komplicerade barnavårdsärenden bör ha en specialkompetens. *Vi föreslår* att ett program för kompetensutveckling – exempelvis vidareutbildning – utarbetas inom ramen för Socialstyrelsens nationella stöd till kunskapsutveckling inom socialtjänsten.

Vi utgår ifrån att grundbultar i socialt arbete bl.a. är personalens kompetens, ett gott bemötande och samverkan. Med kvalitetsparagrafen i åtanke – att socialtjänstens insatser skall vara av god kvalitet samt att arbetet skall utföras av personal med lämplig utbildning och erfarenhet – förordar vi kompetenshöjande insatser. Att göra ett omhändertagande och kunna hantera de komplexa problem som detta innebär och den kris som barnet och familjen befinner sig i kräver särskild kunskap.

Länsstyrelserna granskar årligen kommunernas sociala arbete. Socialstyrelsen kommenterar och sammanställer en rapport över iakttagelserna. I tillsynsrapporten för år 2000 konstateras att barnperspektivet i utredningarna har fått större genomslag, helhetslösningar för barnet och familjen eftersträvas, kvalitetsutveckling och samverkan har förbättrats. Lokala öppenvårdsresurser har utvecklats, ofta i samarbete med andra. Brister finns dock fortfarande i handläggning och dokumentation. Det finns en tendens hos kommunerna att lösa komplicerade problem med lokal öppenvård i första hand; sådana åtgärder är inte alltid tillräckliga. Tillsynsmyndigheterna anser det oroande att socialtjänsten har svårigheter att rekrytera och behålla kompetent personal. Detta i sin tur kan ge negativa effekter för den enskilde personen som ofta befinner sig i en utsatt situation.

Vi föreslår att det under två år anslås statliga medel om 10 miljoner för vartdera året för arbetet med att utveckla arbetsmetoder och insatser för barn som utsatts för misshandel eller försummelse och med deras familjer. Utvecklingsarbetet bör ske i samverkan mellan socialtjänst, skola, polis, hälso- och sjukvård samt eventuellt andra. Berörda verksamheter bör bidra med sammanlagt minst motsvarande belopp som söka projektmedel. Projekten bör ha anknytning till en forsknings- och utvecklingsenhet eller till någon akademisk institution för socialt arbete.

När en anmälan kommer in till socialnämnden kan det i vissa fall finnas skäl att tala med barnet utan vårdnadshavarens vetskap. LVU-utredningen har pekat på detta behov under utredningstiden. Vi ansluter oss till deras bedömningar och *föreslår* att denna fråga utreds.

Vi har tillsammans med länsstyrelsen i Östergötland och länets tretton kommuner gjort en studie över anmälningar om barnmisshandel under år 2000. Studiens avsikt var att belysa socialtjänstens arbete med en anmälan men också bedömningar och samspelet med andra huvudmän som sker runt en anmälan. I rapporten har kartlagts insatser i anmälda ärenden, vem som har gjort anmälan, samråd m.m. De flesta anmälningarna kommer från skolan (20 procent av samtliga anmälningar). Barnavårdscentralen är den instans som endast anmäler ett fåtal ärenden (2 procent av samtliga anmälningar). Polisens och åklagarnas insatser finns med. Även om polisen utreder barnmisshandelsärenden med förtur, visar det sig att i endast två tredjedelar av de anmälda ärendena har beslut fattats under året; i övriga ärenden saknas uppgift. Studien visar även på behov av system för löpande statistik. Statistiken måste följas över tid för att bli ett instrument för uppföljning och analys. Också i den här studien pekar länsstyrelsen på kommunernas höga arbetsbelastning för handläggare inom barn- och ungdomsvård. Rapporten ger en bild av barns utsatthet.

Kap. 8 Förskolan, skolan och fritidshemmet

I kapitlets inledning diskuteras vikten av en helhetssyn i förskolan, skolan och fritidshemmet. Vi delar elevvårdsutredningens uppfattning att hälsa och lärande går hand i hand. I skollagen (1985:1100) benämns en grupp barn som *barn i behov av särskilt stöd*. Detta uttryck är emellertid inte definierat. *Vi föreslår* att skollagskommittén i sitt arbete beaktar gruppen barn som omfattas av detta uttryck och anser att även barn utsatta för misshandel eller andra övergrepp skall ingå. Vidare *föreslår* vi att rektors ansvar för dessa barn tydliggörs.

Vi föreslår att Skolverket ges i uppdrag att genomföra nationella granskningar om barns inflytande och delaktighet i förskolan och skolan. Barn har rätt till delaktighet och inflytande i förskolan och skolan enligt skollagen och läroplanen. Vi anser att elever som har inflytande i skolans vardag utvecklar goda relationer och förhållningssätt till vuxna i skolan. Detta kan även leda till bättre förutsättningar för upptäckt av och åtgärder för barn som far illa. I en skola där elever möter många vuxna under en dag och där dialogen mellan vuxna och barn inte är utvecklad som arbetsform är det svårare att upptäcka barn som far illa.

Vi föreslår att Skolverket ges i uppdrag att utfärda allmänna råd om anmälningsskyldigheten till socialnämnden. Våra kontakter med företrädare för förskola och skola har gett vid handen att det finns ett behov av en för varje skola uppgjord plan eller rutin för hur man skall hantera fall när barn far illa eller riskerar att fara illa. Planen skall utarbetas för att vara ett stöd och en hjälp för personal som möter utsatta barn. Vi anser att varje förskola och skola skall ha en sådan plan.

Vi föreslår att kommunen i den årliga utvärderingen av de inkomna kvalitetsredovisningarna skall uppmärksamma hur skolorna arbetar med barn som far illa.

Vi föreslår att i målbeskrivningarna i examensordningen tas in särskilda skrivningar avseende utbildning till lärare om barns behov och utveckling och särskilt uppmärksamma barn som far illa. Vi menar att en

god kompetens är förutsättningen för att barn som far illa eller riskerar att fara illa skall uppmärksammas och få hjälp.

Prop. 2002/03:53
Bilaga 1

Vi föreslår att kommunerna uppmärksammas på sitt ansvar för kompetensutveckling av personal inom förskolan, skolan och fritidshemmet kring bl.a. området barn som far illa eller riskerar att fara illa.

Kap. 9 Hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvården kommer i kontakt med barnmisshandel på många olika sätt. Vissa verksamheter har anledning att vara uppmärksamma på frågor som rör barn och barns utveckling trots att de inte ens möter barn. Exempel på sådana verksamheter är vuxenpsykiatri och missbruksvården. Inom alla sådana verksamheter bör finnas rutiner som vägleder personalen i en situation där man misstänker att ett barn misshandlas eller försummas. Inom den hälso- och sjukvård där man möter barn ställs andra krav på personalen. Förutom det medicinska omhändertagandet är bemötandet och sättet att förhålla sig till barn av central betydelse.

Vi föreslår att bestämmelser om barnets bästa tas in i de lagar som reglerar verksamheten inom hälso- och sjukvårdens område, dvs. hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), tandvårdslagen (1985:125) och lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, LYHS. När åtgärder rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Barnets bästa skall alltid utvärderas men behöver inte vara utslagsgivande. Även om de olika verksamheterna inom hälso- och sjukvården möter barnmisshandel på vitt skilda sätt har de en sak gemensam, nämligen svårigheten att uppmärksamma de barn som far illa och att anmäla till socialnämnden att barn kan antas behöva nämndens skydd. Ett lagfäst barnperspektiv är ett sätt att öka uppmärksamheten på barn och barns behov och förhållanden. Därmed ökar möjligheten att upptäcka de barn som far illa.

Vi föreslår vidare att LYHS kompletteras med en bestämmelse som ger barn rätt att komma till tals. En sådan bestämmelse kan ses som ett led i arbetet med att komma fram till vad som är bäst för barnet.

Vi föreslår att frågan om en vårdnadshavares möjlighet att ensam besluta om vård och behandling av barn skall behandlas i den av regeringen aviserade översynen av 1998 års vårdnadsreform. Förövare av barnmisshandel är ofta någon av barnets föräldrar. Vi har gjorts uppmärksamma på att lagstiftningen om gemensam vårdnad fört med sig konsekvenser för barns möjligheter att få psykiatrisk vård och behandling. Om en av vårdnadshavarna motsätter sig att barnet ges vård eller behandling är det inte ovanligt att barnet avvisas.

Vi föreslår att det i examensordningens målbeskrivningar avseende utbildning till barnmorska, läkare, psykolog, sjuksköterska och tandläkare tas in särskilda skrivningar om barn och om utsatta barns situation. En gott bemötande av barn som misshandlas förutsätter att hälso- och sjukvårdspersonalen har kunskaper om barn och om barns normala utveckling. Endast de som har sådana kunskaper kan förväntas reagera på sådant som avviker från det normala.

Vi föreslår att förhandlingar inleds snarast med sjukvårdshuvudmännen om utarbetande av rutiner inom hälso- och sjukvården. Det är

väsentligt att sjukvårdshuvudmännen tar fram sådana rutiner och utbildar personalen kring dessa. Barnmisshandelsärenden förekommer inte så ofta inom hälso- och sjukvården. Personalen har därför inte möjlighet att förvärva särskild erfarenhet av att hantera dem. Samtidigt är det av största vikt att rätt åtgärder vidtas och att handläggningen är snabb. En bra hantering förutsätter därför att det på arbetsplatsen finns rutiner där den anställda ges tydliga direktiv om vilka åtgärder som bör vidtas och i vilken ordning kring barnmisshandel.

Kap. 10 Psykiska reaktioner och behandling vid barnmisshandel

Tillgången till tidiga och kvalificerade stöd- och behandlingsinsatser kan vara avgörande för utsatta barns framtida livskvalitet. De skador som barnet fått kan läkas till ett ärr, istället för att alltid vara ett öppet sår.

Stöd- och behandlingsinsatser för barn som utsatts för misshandel är viktiga för att kunna ge möjlighet till läkande processer, samt stöd och hjälp i barnets fortsatta utveckling. Ett barn som utsatts för fysisk misshandel får inte bara synliga kroppsliga skador, utan också inre, psykiska skador. Misshandel är en traumatisk upplevelse som kan påverka hela personligheten, lek och inlärning, förmåga till relationer, och kan även ge upphov till beteendestörningar.

Även att bevittna våld eller bli utsatt för psykisk misshandel är en traumatisk upplevelse som kan ge konsekvenser för barnets fortsatta utveckling.

Kap. 11 Att förebygga barnmisshandel

I dag kan man säga att alla, oavsett verksamhetsområde, är överens om att förebyggande arbete är viktigt sett ur ett både mänskligt och ekonomiskt perspektiv. Vi menar att sådana insatser borde få en större betydelse i det vardagliga arbetet.

De studier som utförts av oss och av andra visar på vilken komplex bakgrund som föreligger vid misshandel, försummelse eller andra övergrepp mot barn. Den komplexa bakgrundsbilden betyder att arbetet med att förebygga misshandel av barn kräver en bred ansats. I kapitlets inledning resoneras därför om värdet av generella insatser. Bland annat sägs att gruppen barn, som är i riskzon är föränderlig över tid och att om man begränsar insatserna till att gälla färre barn så missar man majoriteten av utsatta barn även om arbetet är effektivt. Sedan följer ett resonemang om värdet av socialpolitiska insatser, lagstiftning som också har en pedagogisk funktion, betydelsen av att påverka samhällets normer och värderingar samt vikten av att fortsätta genomförandearbetet av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Vi föreslår att möjligheten att inrätta ett Nationellt riskbarncentrum utreds. I ett land med höga ambitioner att förbättra barns och familjers villkor är det rimligt att man har ett nationellt forskningscentrum vid en akademisk institution med kvalificerad tvärfacklig kompetens kring utsatta barn. Ett Nationellt riskbarncentrum bör knytas till en aktiv klinisk verksamhet på regional nivå i vilken det finns hög kompetens kring barn som far illa eller riskerar att fara. Detta ger möjlighet till en

aktiv dialog mellan forskning och klinisk verksamhet. Ett sådant centrum bör också ha ett nära samarbete med universitet och högskolor samt beakta pågående forskning inom området utsatta barn.

Ett Nationellt riskbarncentrum kan ansvara för epidemiologisk forskning, arbeta med kvalificerade utvärderingar av insatsbehov och kort- och långsiktiga behandlingsinsatser samt samla fall av särskilt komplexa och ovanliga fall av misshandel och andra övergrepp. Det yttersta syftet är att stödja och hjälpa utsatta barn. Ett nationellt centrum höjer frågornas forskningsmässiga värde och kommer att samla de bästa forskarna inom ämnesområdet. Ett sådant centrum har också lättare att föra upp viktiga frågor på både en nationell och europeisk dagordning.

Vi föreslår att regeringen beslutar att utreda möjligheten att inrätta "föräldrastödmottagningar". Vi konstaterar att bl.a. barnhälsovården och skolan på många sätt kan stödja och hjälpa föräldrar utifrån sina respektive kunskaper, men vi anser att det saknas en officiell instans med bred kompetens för föräldrar med problem kring barn och ungdomar att vända sig till.

Vi diskuterar former för förebyggande arbete med tidiga insatser och stöd till barn och unga samt till familjer med barn. Vi anser att förskolan, skolan och fritidshemmet kan spela en viktig roll i detta arbete precis som socialtjänsten och hälso- och sjukvården kan göra. När det gäller hälso- och sjukvården har vi speciellt lyft fram mödra- och barnhälsovården. Vi menar att dessa verksamheter har ett speciellt ansvar för att följa anknytningsprocessen mellan föräldrar och barnet, men också för att mobilisera föräldrarnas resurser när så behövs.

Vi vill gärna lyfta fram de öppna förskolornas och familjecentralernas värdefulla roll i det förebyggande arbetet liksom frivilligorganisationerna insatser.

Även goda stöd- och behandlingsinsatser för barn utsatta för misshandel och andra övergrepp samt rehabilitering av förövare är på olika sätt viktiga delar av det förebyggande arbetet.

Vi föreslår att Statistiska centralbyrån (SCB) ges i uppdrag att vart tredje år kartlägga skolelevers erfarenheter av våld i hemmet, i skolan och på fritiden. Vi menar att barns och ungdomars egna erfarenheter och upplevelser av misshandel och andra övergrepp bör tas till vara i både det förebyggande och åtgärdande arbetet.

I rapporten "Barn och misshandel" (SOU 2001:18) konstateras att det föreligger ett stort behov av såväl kontinuerlig epidemiologisk bevakning av barns utsatthet för våld som att de särskilda förhållanden som vissa barn lever under bör specialstuderas. *Vi föreslår* att SCB ges i uppdrag att vart tredje år kartlägga föräldrars erfarenheter och attityder till våld mot egna barn. Vår studie, Föräldraundersökning 2000, bygger till stor del på den s.k. SUSA-studien från 1980. Däremellan har inte någon liknande studie gjorts. Vi menar att sådana studier behöver göras oftare för att man på ett bra sätt skall kunna följa utvecklingen.

Vi föreslår att Socialstyrelsen ges i uppdrag att vart femte år tillsammans med sammanställningen av utredningar vid barns död redovisa avsiktligt våld mot barn. Sådant våld mot barn bör med jämna mellanrum specialstuderas i skade- och dödsorsaksregistret. Genom kunskap från registerstudier samt från utredningar vid barns död kan lärdom erhållas för exempelvis förebyggande insatser och ett bättre omhändertagande.

Kap. 12 Vårt utåtriktade arbete

Enligt direktiven skall kommittén under utredningstiden arbeta aktivt och utåtriktat. Vi beslutade att genomföra detta uppdrag i tre steg och med tre helt olika informationsaktiviteter. Målgrupper har varit föräldrar och andra vårdnadshavare, barn och unga samt yrkesgrupper som arbetar med barn.

Till föräldrar och andra vårdnadshavare gjordes Föräldraboken, upplaga 500 000, som huvudsakligen delades ut via apotek, barnavårdscentraler och postkontor. Många beställningar har kommit från skolor och socialtjänst som kan använda Föräldraboken i föräldrasamtal eller föräldrautbildning. Föräldraboken har översatts till åtta språk (arabiska, engelska, kurdmanji, persiska, somaliska, sourani, spanska och turkiska) samt finns också på lätt svenska. För att sprida information om boken producerades en videofilm samt diverse annat material.

Den andra aktiviteten hette "Fatta förstå" och vände sig till skolbarn i år 4–7, ca 453 000 elever. Syftet var att stärka barn och ungdomars självkänsla samt informera om samhällets hjälpmöjligheter för barn som far illa eller riskerar att fara illa. Rapartisterna Petter och Ayo har skrivit en text, Fatta förstå, om barns och ungas rättigheter. Raplåten spelades in på en CD-skiva och förpackades i ett konvolut i vilket det också fanns information om vart man kan vända sig om man behöver samhällets stöd och hjälp. Vid utskicket till skolorna kompletterades CD-skivan med ett brev till ansvarig lärare med tips på hur skivan kunde användas i undervisningen. Skivan tilldelades ett Guldägg av Sveriges reklamförbund för bästa radioreklam under år 2000.

Raplåten har också spelats in på en musikvideo och har bl.a. visats på SF-biografer runt om i landet. Aktiviteten genomfördes i nära samarbete med BRIS, Rädda Barnen, UngSIOS och Unga Örnar.

Den tredje och sista aktiviteten "Att misstänka barnmisshandel" vände sig till yrkesgrupper som arbetar med barn upp till 10 års ålder. Syftet var att informera om tecken på barnmisshandel samt medvetandegöra dem om sin anmälningsskyldighet enligt 71 § socialtjänstlagen (1980:620, fr.o.m. 1 januari 2002: 14 kap. 1 §).

Informationsaktiviteten består av en CD-skiva med dramatiseringar av situationer som kan inträffa i en förskola eller skola, ett material "Tecken på barnmisshandel och försummelse" samt ett häfte kallat "Vad gör vi när vi upptäcker att barn far illa?". Lärare i år 1–3, skolhälsovård, förskola, barnhabilitering och BVC har erhållit materialet. Totalt har ca 70 000 "paket" av materialet skickats ut. Även arbetsplatsernas fackliga ombud har informerats om materialet. Aktiviteten genomfördes i nära samarbete med LO, SACO och TCO.

Kap. 13 Barnmisshandel i straffrätten

Vår bedömning är att det inte finns skäl för att utöka kriminaliseringen av barnmisshandel eller för att göra annan ändring i brottsbalkens straffbestämmelser.

Vi föreslår i stället att en särskild straffskärpningsgrund införs i 29 kap. 2 § brottsbalken för sådana fall där brottet inneburit att ett barn kränkts av en närstående eller tidigare närstående person. Enligt gällande

bestämmelser skall det beaktas som försvårande vid bedömningen av brottets straffvärde, att brottet riktar sig mot barn. I vissa fall måste omständigheterna vid brott mot barn emellertid bedömas som dubbelt försvårande. Vi syftar här först och främst på de fall där brottet förövats mot ett barn som är närstående till den tilltalade. Omständigheterna kan i dessa fall anses försvårande inte bara på grund av att brottet förövats mot ett barn i skyddslös ställning utan dessutom på grund av att barnet berövas sin trygghet. Som särskilt försvårande bör även anses att brott förövats i närvaro av ett närstående barn. En vanlig situation är att barnet bevittnar hur pappa misshandlar mamma. Även i dessa fall gör sig trygghetsaspekten gällande.

Vi föreslår vidare att åtalsbestämmelserna i 3 kap. 12 § och 5 kap. brottsbalken ändras i fråga om brott som riktar sig mot barn som är närstående till gärningsmannen. I dessa fall skall brott få åtalas av åklagare om åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Åklagare är i dag skyldiga att väcka åtal för de flesta brott. Det finns emellertid ett fåtal brott som nu är av intresse som får åtalas endast efter angivelse från målsäganden eller som får åtalas endast av målsäganden själv. Om sådana brott riktar sig mot ett barn skall barnets vårdnadshavare ange brottet eller väcka åtal. Ofta är det just barnets vårdnadshavare eller någon som står vårdnadshavaren nära som förövat brott mot barn. Vårdnadshavaren kan därför sakna anledning att medverka till att åtal väcks. I sådana fall bör åklagare ges en möjlighet att väcka åtal.

Vi föreslår också – för att ändringen av åtalsbestämmelsen i 5 kap. brottsbalken skall framstå som meningsfull – att bestämmelsen i 14 kap. 2 § femte stycket sekretesslagen (1980:100) ändras så att det blir möjligt att lämna uppgift till åklagarmyndighet eller polismyndighet om misstanke om brott enligt 5 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år.

Kap. 14 Utredningar vid barns död

Vi föreslår att ett system med dödsfallsutredningar prövas under en period av tre år med Socialstyrelsen som huvudman. Styrelsen bör tillsätta en expertgrupp för detta uppdrag. Vi anser att det finns flera skäl till att samhället bör ta ett särskilt ansvar i de fall där barn dött på grund av yttre våld. Det rör sig om synnerligen allvarliga brott. Förövarna är i allmänhet föräldrar och offren små barn. Ingen kan ge dem livet tillbaka, men samhället kan i efterhand söka klarlägga vad som hänt. Kunskapen kan sedan användas i förebyggande och åtgärdande arbete.

Målgruppen avgränsas till barn under 18 år som dött på grund av mord, dråp eller misshandel, vilket i genomsnitt innebär ca 10–12 utredningar per år. I målgruppen inkluderas därmed inte bara den klassiska barnmisshandeln, dvs. att en förälder misshandlar ett barn, utan också våldet mellan ungdomar. Det är vår uppfattning att det är viktigt att utreda allt dödligt våld mot barn under 18 år, oavsett vem som varit förövare. Om det finns särskilda skäl skall även dödsfall som inte lett till fällande dom kunna bli föremål för en dödsfallsutredning.

Kap. 15 Kriminalvårdens rehabilitering av förövare

Under år 2001 kommer merparten av kriminalvårdens anstalter att kunna erbjuda de intagna att delta i studiecirkeln "Stöd i föräldraskapet". Denna verksamhet vänder sig till alla klienter som är föräldrar.

Sedan 1997 arbetar Kriminalvården med tillskapandet av Nationella Program som riktar sig mot de dömdas problematik. Ett av dessa program är Våld i nära relation. Som det ser ut i dag ingår inget moment om barns behov och utveckling eller de kort- och långsiktiga konsekvenserna för barn som varit utsatta för våld eller bevittnat våld i sin nära relation.

Vi föreslår att Kriminalvårdsstyrelsen ges i uppdrag att utarbeta ett behandlingsprogram om barns behov och utveckling samt konsekvenser av utsatthet exempelvis inom ramen för utvecklingen av Nationella Program.

Vi föreslår att Kriminalvårdsstyrelsen skall ansvara för nödvändig kompetensutveckling för personalen beträffande barnmisshandel för att behandlingsprogrammet om barn skall få genomslag och bli rätt hanterat.

Vi föreslår att Kriminalvårdsstyrelsen bör se över möjligheten att utnyttja befintlig platsplanerarorganisation för placering av dömda för våld mot barn i existerande program för sex- och relationsvåld.

Kap. 16 Kostnads- och andra effekter

Övergripande kan sägas att många av förslagen är inriktade på förebyggande insatser på kort och lång sikt. Det är svårt att bedöma de ekonomiska konsekvenserna av sådana förslag. Med en ökad kompetens inom de olika verksamheterna samt ett lagstadgat ansvar att samarbeta kring barn som far illa torde förslagen på lång sikt innebära mänskliga, samhälleliga och ekonomiska vinster.

Ett genomgående förslag inom de olika verksamheterna är kompetensutveckling. Det är dock vår uppfattning att sådana åtgärder kan medföra initiala kostnader, men att de också bör kunna rymmas inom de berörda myndigheternas befintliga budgetramar och att det huvudsakligen handlar om en uttalad inriktning på nuvarande fort- och vidareutbildning. Det är vår övertygelse att förebyggande arbete, metodutveckling och kompetensutveckling på sikt ger ekonomiska vinster.

Resonemangen om de olika förslagens ekonomiska konsekvenser redovisas under respektive kapitelrubrik.

Samverkan

Det är i dag svårt att förutse eller bedöma vad utredning och genomförande av en strategi för samverkan, bestående av ett lagstadgat ansvar och riktlinjer för samverkan på nationell och lokalnivå, skulle innebära för kostnader. Det kan vara en fråga om ambitionsnivå. Ett alternativ kan vara att berörda myndigheter ges uppdraget att inom sin reguljära verksamhet prioritera utveckling av samverkansarbete.

De förslag som lämnas kan inte beräknas medföra större kostnader för verksamheterna än att dessa får täckas med ordinarie medel.

Socialtjänsten

Eftersom socialtjänsten ges huvudansvaret för att samverka med polis, skola och hälso- och sjukvård skall komma till stånd, föreslår vi att även möjligheter skall ges att söka utvecklingsmedel för detta samverkansarbete. Vi beräknar den statliga insatsen till 10 miljoner kronor per år under två år. Berörda verksamheter bör bidra med minst lika mycket som den statliga insatsen uppgår till. Vi anser att sådana projekt bör ha en knytning till någon FoU-enhet eller akademisk institution för socialt arbete.

Förskolan, skolan och fritidshemmet

Vi föreslår kunskapsutveckling inom förskolan, skolan och fritidshemmet för att dessa verksamheter bättre skall kunna uppmärksamma och stödja barn som utsatts för eller misstänkts vara utsatta för misshandel. Kostnaderna för ett sådant utvecklingsarbete menar vi borde kunna inrymmas i Skolverkets anslag för utvecklingsarbete inom förskola och skola. Vi har också förslag om att uppdra åt Skolverket att utfärda ett allmänt råd om anmälningsskyldigheten, granskning från Skolverket, uppföljning internt i kommunen, komplettering av målbeskrivningarna i examensordningen för lärarutbildningen.

Hälso- och sjukvården

Att utarbeta rutiner kring barnmisshandel samt att utbilda kring dessa medför kostnader för hälso- och sjukvårdshuvudmännen. Extra medel bör utgå. Frågan om beloppets storlek får behandlas vid överläggningar mellan regeringen och hälso- och sjukvårdshuvudmännen. Övriga förslag kan inte anses medföra några kostnader som bör täckas med särskilda anslag.

Att förebygga barnmisshandel

Kostnader för att förebygga barnmisshandel ryms oftast inom respektive huvudmans befintliga budget. Det finns dock två förslag, Nationellt Riskbarncentrum och föräldrastödmottagningar, som först måste utredas, men som på sikt kommer att behöva medel för uppbyggnad och etablering. Det är omöjligt att på detta stadium göra några uttalanden om det närmare behovet av medel. I kapitlet föreslås att SCB vart tredje år skall genomföra studier riktade till barn respektive föräldrar. Motsvarande studier kostade år 2000 ca 800 000 kronor.

Utredningar vid barns död

Prop. 2002/03:53
Bilaga 1

Vårt förslag om inrättandet av s.k. dödsfallsutredningar med Socialstyrelsen som huvudman kräver ett årligt tillskott av medel för utveckling och årliga rapportering. Vi föreslår att Socialstyrelsen får medel årligen motsvarande en tjänst med omkostnader.

Barnmisshandel i straffrätten

Våra förslag bedöms inte leda till annat än för berörda verksamheter helt normala kostnader.

Kriminalvårdens rehabilitering av förövare

Vi föreslår att Kriminalvårdsstyrelsen får i uppdrag att utarbeta ett behandlingsprogram för förövare av barnmisshandel. Införandet av ett sådant program bör följas av kompetensutveckling för berörd personal. Vi föreslår att Kriminalvårdsstyrelsen erhåller medel för att täcka kostnader för utveckling av programmet. Kostnaden kan uppskattas till 800 000 kronor.

Förslag till ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Häri genom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)¹

dels att 6 kap. 6, 8 och 9 §§, 11 kap. 4 §, 16 kap. 1 och 4 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 5 kap. 1 a § av följande lydelse.

Lydelse fr.o.m. 020101

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 a §

Socialnämnden skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

14 kap.

1 §²

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd *eller stöd* bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten *och kriminalvården* är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd *eller stöd*. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens

¹ Lagen träder i kraft 020101 då socialtjänstlagen (1980:620) upphör att gälla.

² Senaste lydelse enligt äldre socialtjänstlag (71 §) 1997:313.

familjerådgivning gäller i stället område. För familjerådgivning Prop. 2002/03:53
vad som sägs i tredje stycket. gäller i stället vad som sägs i tredje Bilaga 2
stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller misshandlas i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd. Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd *eller stöd*.

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 7 § lagen (1993:335) om Barnombudsman.

Häri genom föreskrivs i fråga om hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)³ dels att 2 och 2 b §§ skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas en ny bestämmelse, 2 f § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §⁴

Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen.

Vården skall ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. När åtgärder rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnens bästa kräver.

Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård skall ges företräde till vården.

2 b §⁵

Patienter skall ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns. Om informationen inte kan lämnas till patienten skall den i stället lämnas till en närstående till patienten. Informationen får dock inte lämnas till patienten eller någon närstående om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 2 kap. 8 § andra stycket eller 9 § första stycket lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

Patienter skall ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns. Om informationen inte kan lämnas till patienten skall den i stället lämnas till en närstående till patienten. Informationen får dock inte lämnas till patienten eller någon närstående om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 2 kap. 8 § andra stycket eller 9 § första stycket lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område. *Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd eller stöd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).*

2 f §

Hälso- och sjukvården skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka

³ Lagen omtryckt 1992:567.

⁴ Senaste lydelse 1997:142.

⁵ Införd genom 1998:1660.

*med samhällsorgan, organisationer
och andra som berörs.*

Prop. 2002/03:53
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 2 och 3 §§ tandvårdslagen (1985:125) skall ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Målet för tandvården är en god tandhälsa och en tandvård på lika villkor för hela befolkningen.

När åtgärder rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver.

3 §

Tandvården skall bedrivas så att den uppfyller kravet på en god tandvård. Detta innebär att den skall

1. vara av god kvalitet och lägga särskild vikt vid förebyggande åtgärder,
2. tillgodose patientens behov av trygghet i vården och behandlingen,
3. vara lätt tillgänglig,
4. bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet,
5. främja goda kontakter mellan patienten och tandvårdspersonalen.

Vården och behandlingen skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

Patienten skall upplysas om sitt tandhälsotillstånd och om de behandlingsmetoder som står till buds.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

dels att 2 kap. 1 och 2 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i 2 kap. skall införas en ny bestämmelse, 1 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

Den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen skall utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. En patient skall ges sakkunnig och omsorgsfull hälso- och sjukvård som uppfyller dessa krav. Vården skall så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. Patienten skall visas omtanke och respekt.

När åtgärder rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Barnets inställning skall klarläggas så långt det är möjligt. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

1 a §

Den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs.

2 §⁶

Den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av en patient skall se till att patienten ges individuellt anpassad information om sitt hälso-tillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns.

Om informationen inte kan lämnas till patienten skall den i stället lämnas till en närstående till patienten. Informationen får dock inte lämnas till patienten eller någon närstående om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 8 § andra stycket eller 9 § första stycket i detta kapitel.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

⁶ Senaste lydelse 1998:1661.

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)⁷

dels att 1 kap. 1 § skall ha följande lydelse,

dels att det i 1 kap. skall införas en ny bestämmelse, 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §⁸

För barn och ungdomar anordnar det allmänna utbildning i form av förskoleklass, grundskola och gymnasieskola samt vissa motsvarande skolformer, nämligen särskola, specialskola och sameskola.

Förskoleklassen, grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan bildar det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Dessutom finns särskilda utbildningsformer som anordnas av det allmänna för dem som till följd av sjukdom eller av annat skäl inte kan delta i skolarbetet inom det offentliga skolväsendet.

Det allmänna anordnar också pedagogisk verksamhet i form av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. För dessa verksamheter gäller i denna lag endast bestämmelserna i 2 a kap.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd eller stöd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

1 a §

Förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs.

⁷ Lagen omtryckt 1997:1212.

⁸ Senaste lydelse 1997:1212.

Härigenom föreskrivs att 3 § polislagen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Polisen skall samarbeta med åklagarmyndigheterna. Samarbete skall också äga rum med andra myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten. Särskilt åligger det därvid polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd eller stöd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Andra myndigheter skall ge polisen stöd i dess arbete.

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 12 §, 5 kap. 5 § och 29 kap. 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

12 §⁹

Vållande till kroppsskada eller sjukdom får, om brottet inte är grovt, åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal och åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Vållande till kroppsskada eller sjukdom får, om brottet inte är grovt, åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal och åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Angivelse från målsäganden krävs dock inte om brottet riktar sig mot ett barn som är närstående till gärningsmannen.

5 kap.

5 §¹⁰

5 § Brotts som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av annan än målsägande. Om målsäganden anger brottet till åtal och åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt, får dock åklagare åtala för

5 § Brotts som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av annan än målsägande. *Har brottet riktat sig mot ett barn som är närstående till gärningsmannen får åklagare dock alltid åtala för brottet om åtal är påkallat ur allmän synpunkt.* Om målsäganden anger brottet till åtal och åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt, får dock åklagare åtala för

1. förtal och grovt förtal,
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning,
3. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse, eller
4. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes homosexuella läggning.

Har förtal riktats mot avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, fader, moder eller syskon samt, om åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§, att någon genom att förgräpa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av vad som föreskrivs i första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat därtill. Lag (1998:393).

⁹ Senaste lydelse och ny beteckning (tidigare 11 §) 1991:679.

¹⁰ Senaste lydelse 1998:393.

29 kap.

2 §¹¹

Prop. 2002/03:53

Bilaga 2

2 § Såsom försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få betydligt allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade grovt utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom allvarligt tvång, svek eller missbruk av dennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll, *eller*

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.

6. om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller

8. om brottet inneburit att ett barn kränkts av en närstående eller tidigare närstående person.

¹¹ Senaste lydelse 1994:306.

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt¹² skall ha följande lydelse.

1 kap.

5 §

Kriminalvården i anstalt skall planläggas och genomföras i nära samverkan mellan kriminalvårdens olika organ. I den mån ett förverkligande av vårdens syfte kräver insatser av andra samhälleliga organ, kall erforderlig samverkan ske med företrädare för sådant organ.

Vid planläggningen av den intagnes behandling skall samråd äga rum med denne. I den utsträckning det lämpligen kan ske bör samråd ske även med hans närstående. Den intagne skall beredas tillfälle yttra sig om tillämnade åtgärder som rör honom särskilt, om ej synnerliga skäl talar däremot.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd eller stöd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen(2001:453).

¹² Lagen omtryckt 1990:1011.

Härigenom föreskrivs att 14 kap 2 § sekretesslagen (1980:100)¹³ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.
2 §¹⁴

Sekretess hindrar inte att uppgift i annat fall än som avses i 1 § lämnas till myndighet, om uppgiften behövs där för

1. förundersökning, rättegång, ärende om disciplinansvar eller skiljande från anställning eller annat jämförbart rättsligt förfarande vid myndigheten mot någon rörande hans deltagande i verksamheten vid den myndighet där uppgiften förekommer,

2. omprövning av beslut eller åtgärd av den myndighet där uppgiften förekommer, eller

3. tillsyn över eller revision hos den myndighet där uppgiften förekommer.

Sekretess hindrar inte att uppgift lämnas i muntligt eller skriftligt yttrande av sakkunnig till domstol eller myndighet som bedriver förundersökning i brottmål.

Sekretess hindrar inte att uppgift om enskilds adress, telefonnummer och arbetsplats lämnas till en myndighet, om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428). Uppgift hos myndighet som driver televerksamhet om enskilds telefonnummer får dock, om den enskilde hos myndigheten begärt att abonnemanget skall hållas hemligt och uppgiften omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § tredje stycket, lämnas ut endast om den myndighet som begär uppgiften finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl.

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.

<p>För uppgift som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 1–6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 första eller andra stycket eller 9 § andra stycket gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller</p>	<p>För uppgift som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 1–6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första eller andra stycket eller 9 § andra stycket gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4, 5</p>
--	---

¹³ Lagen omtryckt 1992:1474.

¹⁴ Senaste lydelse 1999:301.

6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

Prop. 2002/03:53
Bilaga 2

Tredje och fjärde styckena gäller inte uppgift som omfattas av sekretess enligt 9 kap. 9 § första stycket.

Sekretess enligt 7 kap. 1 § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte att uppgift om enskild, som inte fyllt arton år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningssmedel, eller närstående till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Remissinstanser som avgivit yttrande: Justitieombudsmannen (JO), Hovrätten för Nedre Norrland, Kammarrätten i Göteborg, Länsrätten i Stockholm, Länsrätten i Jönköpings län, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsverket, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Ungdomsstyrelsen, Socialstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Skolverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Lärarhögskolan i Stockholm, Fakultetsnämnden för juridik vid Uppsala Universitet, Institutionen för socialt arbete vid Örebro Universitet, Institutionen för läkarutbildning vid Lunds Universitet, Institutionen för lärarutbildning vid Malmö högskola, Institutionen för sjuksköterskeutbildning vid Umeå Universitet, Botkyrka kommun, Stockholms stad, Håbo kommun, Linköpings kommun, Kalmar kommun, Karlskrona kommun, Malmö kommun, Göteborgs kommun, Umeå kommun, Luleå kommun, Landstinget i Stockholms län, Landstinget i Blekinge län, Landstinget i Hallands län, Landstinget i Värmland, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Rädda Barnen, BRIS, Nordisk förening mot barnmisshandel och omsorgssvikt, Barnläkareföreningen, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, Föreningen Sveriges Socialchefer, SKTF, SKAF, Lärarnas riksförbund, Akademikerförbundet SSR, Sveriges Psykologförbund, Statstjänstemannaförbundet – OFR,

Remissinstanser som inte avgivit yttrande: Länsrätten i Västerbotten, Integrationsverket, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms Universitet, Tema Barn vid Linköpings Universitet, Institutionen för socialt arbete vid Lunds Universitet, Kristinehamns kommun, Sundsvalls kommun, UngSIOS, Kriminellas revansch i samhället (KRIS), Lärarförbundet, Facket för Service och Kommunikation (SEKO)

Övriga remissyttranden: Dalarnas forskningsråd – Karin Alexanderson, Vårdförbundet, Riksföreningen för barnsjuksköterskor, Riksorganisationen för kvinnojourer (ROKS), Föreningen Barnpsykiatriska kuratorer, Föreningen Mansjouren i Stockholms län, Pia Johansson och Anna Billing, Föreningen Forum om barn och våld.

Uppdraget

Mitt uppdrag består av flera delar. Jag skall se över lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, i syfte att stärka barnperspektivet och barnets rättigheter i lagen. Jag har också i uppdrag att pröva om det behövs lagändringar eller andra åtgärder för att skydda barn i de fall föräldrarna inte vill samarbeta med socialtjänsten. Vidare skall jag bedöma behovet både av lagändringar och av utvecklingsarbete inom socialtjänsten för att minska osäkerheten i tillvaron för de barn som vistas i familjehem under lång tid. Därutöver skall jag klarlägga hur bestämmelserna i föräldrabalken om vårdnadshavarens rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets person förhåller sig till bestämmelserna om barns rätt att komma till tals. Hur uppdraget utförts redogör jag för i ett särskilt avsnitt. Jag har varit särskilt angelägen om att låta så många som möjligt få komma till tals som på olika sätt berörs av frågeställningarna. Det gäller företrädare för såväl praktik som forskning. Jag har haft kontakt med berörda myndigheter både i de nordiska länderna och i Storbritannien.

Barns rätt att få sina behov tillgodosedda är ett ansvar för både föräldrar och samhälle

Kunskapen om barns utveckling har ökat kraftigt under de senaste decennierna. Genom forskning och praktik vet vi mycket om barns utveckling, vad barn kan och inte kan i olika åldrar och hur tankeförmågan utvecklas. Vi vet också att barn har en unik personlighet redan från födelsen och att de är kompetenta och aktivt söker samspel med sin omgivning, inte bara med mamma och pappa utan även med syskon och andra viktiga personer. Ny kunskap växer hela tiden fram samtidigt som värderingarna i samhället ändras. Det innebär att den kunskap som finns i dag med tiden kommer att omvärderas. Inom barnforskningen finns heller inte bara en rådande teori, en sanning, utan teorierna skiljer sig åt och ger inte svar på alla frågor. Att vår kunskap om barn har luckor innebär inte att vi inte skall ta ställning till vad barn behöver. Men det innebär att vi måste ha en öppen och ödmjuk hållning till att vi vuxna inte alltid vet bäst. Vi måste också komma ihåg att barn är olika. Vad som är bra för ett barn kanske inte är det för ett annat. Forskning och praktik har hittills i liten utsträckning använt sig av barnen själva och vad de har att berätta om sin egen situation. Mycket av den kunskap vi har bygger på vad vuxna runt barnen förmedlat. Om barnen själva kommer till tals kan kunskapen om vad barn behöver komma att ändras. Det är därför mycket viktigt att det enskilda barnet får komma till tals och att barnets åsikter respekteras. Det gäller inte minst inom socialtjänsten. Barnkonventionen sätter barnet i

centrum och uttrycker barnets behov som rättigheter. En röd tråd i konventionen är barnets behov av och därmed rätt till båda sina föräldrar. Samtidigt ses barnet som en självständig individ, vilket innebär att begreppet familj får en delvis ny innebörd. Barnet är inte föräldrarnas egendom utan har redan från födelsen ett eget värde och egna rättigheter. Flera av barnkonventionens artiklar syftar till att ge barnet ett särskilt skydd i situationer där vuxenvärlden på olika sätt kränker barnet och brister i respekt för det. Om barnet utsätts för övergrepp eller vanvård från föräldrarnas sida kan det bli nödvändigt att skilja barnet från familjen. Men barnet får inte skiljas från sina föräldrar mot deras vilja, om det inte är nödvändigt för barnets bästa. I barnkonventionen görs det också klart att barnets och vårdnadshavarnas intressen inte alltid sammanfaller. I avvägningen mellan barnets intressen och föräldrarnas har barnets företräde. Det är en viktig aspekt eftersom vi vet att en del av de värsta övergreppen mot barn sker inom familjen. I mitt uppdrag har jag utgått från barnkonventionen för att stärka barnets position både i förhållande till den egna familjen och i kontakten med socialtjänsten. Jag har också beaktat Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och då särskilt artikel 8 som reglerar den enskildes – även barnets – rätt till respekt för privat – och familjeliv.

Socialtjänsten har ett ansvar för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden och skall se till att barn och ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det stöd och det skydd som de behöver. Samtidigt vill jag understryka vikten av att samhället i övrigt tar sitt ansvar för barn. Den generella välfärdspolitiken är ett av de viktigaste instrumenten för att stödja och hjälpa barn.

Barnets rätt är inte stark nog i LVU

LVU är en skyddslag. Kritik har riktas mot att tyngdpunkten i lagen mer har kommit att ligga på att utreda och beskriva föräldrarnas tillkortakommanden än på att analysera vad som är bäst för barnet. Enligt direktiven skall det därför tydligare framgå såväl att lagen är en skyddslag som att det är barnets bästa som är det primära. Socialtjänstlagens starka betoning på samarbete har inneburit att det sociala arbetet utvecklats betydligt. I dag kan de flesta insatser genomföras på frivillig väg vilket ofta är den bästa förutsättningen för att barn skall få sina behov tillgodosedda. De barn och unga som blir föremål för ingripande enligt LVU är visserligen få men de befinner sig i en mycket utsatt situation. En överenskommelse har heller inte kunnat komma till stånd om hur deras behov skall tillgodoses. Att genomföra insatser mot föräldrarnas eller den unges vilja är alltid förenat med svårigheter även om det för barnets eller den unges skull är nödvändigt. Jag föreslår att det i en portalparagraf till LVU, 1 a §, slås fast att barnets bästa skall vara avgörande vid alla beslut enligt lagen. Jag tar också upp hur man kan komma fram till vad som är barnets bästa. Enligt min mening skall ett sådant beslut utgå från barnets perspektiv dvs. vad barnet självt ger uttryck för och grunda sig på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Jag föreslår vidare att barnets rätt att komma till tals slås fast i en egen paragraf, 1 b §. På så vis säkerställs barnets rätt att säga sin mening och få den respekterad – ett av barnkonventionens mest framsynta och angelägna budskap. Jag vill här understryka att det krävs kunskap för att fånga barnets röst och förstå barnets reaktioner. Denna kunskap måste finnas inte bara inom socialtjänsten utan även i förskolan, skolan och i domstolen.

Mina förslag utgår från barnkonventionen, som sätter barnets bästa i främsta rummet. Tanken om barnets bästa vilar på två principer: den ena är att barn har fullt och lika människovärde, alltså inte är mindre värda än vuxna, den andra att barn är sårbara och behöver särskilt skydd för att kunna tillgodogöra sig sitt fulla människovärde.

Misshandel kan vara både fysisk och psykisk

Jag föreslår att lagtexten i 2 § LVU kompletteras med orden fysisk och psykisk misshandel, eftersom jag anser att innebörden av ordet psykisk misshandel behöver förtydligas.

Psykisk misshandel är svår att definiera. Det är inte fråga om enstaka händelser utan om en relation och ett förhållningssätt som är förödande och som hindrar barn att få en positiv självbild. Till de barn som utsätts för psykisk misshandel räknas barn som upplevs negativt av föräldrarna, som ständigt blir känslomässigt avvisade, kränks, hotas med att bli övergivna och som terroriseras. Dit kan även räknas många barn till missbrukare. Till denna kategori hör också barn som lider av s.k. failure to thrive, en allvarlig och i värsta fall livshotande form av tillväxthämning som beror på psykisk försummelse.

Jag har i övrigt inte funnit några skäl att föreslå ändringar i förutsättningarna för vård enligt lagen. Däremot lyfter jag i betänkandet fram barns situation i familjer där den ena eller båda föräldrarna är psykiskt sjuka eller utvecklingsstörda för att uppmärksamma dessa barns utsatthet.

Ansökan om vård skall ingående redogöra för barnets situation och behov av vård

Jag föreslår att en ansökan om vård enligt 4 § LVU skall innehålla en ingående redogörelse av barnets situation och dess behov av vård för att rätten så tillförlitligt som möjligt skall kunna bedöma vårdbehovet. Det är inte minst viktigt att barnets fysiska och psykiska hälsa beskrivs utförligt liksom barnets skolsituation. Barnets och vårdnadshavarens syn på behovet av vård och förhållandena i övrigt skall också framgå. Det är ett sedan länge känt problem att socialtjänsten har svårigheter att synliggöra barnen och deras behov i utredningar om dem. Inom många kommuner pågår ett arbete med att stärka barnperspektivet men fortfarande koncentreras uppmärksamheten i alltför hög grad på föräldrarnas problem. I de redogörelser som ligger till grund för ansökan om vård enligt LVU beskrivs barnen därför alltför ofta knapphändigt. Jag föreslår också att ansökan som huvudregel skall innehålla en specificerad vårdplan. I dag finns det inte alltid en konkret vårdplan, vilket gör det svårt för barnet och vårdnadshavaren att ta ställning till den planerade

vården. Den föreslagna ändringen syftar till att underlätta för de berörda, inklusive domstolen, att ta ställning till den vård som socialnämnden föreslagit.

Prop. 2002/03:53
Bilaga 4

Rätten att i domstol samtycka till vård skall finnas kvar

Jag anser att rätten att i domstol samtycka till vård skall finnas kvar. Möjligheten att i domstol samtycka till vård för att undgå vård enligt LVU har ifrågasatts. Det har framförts att föräldrarna och i förekommande fall den unge som i ett tidigare skede inte samtyckt till vård inte skulle kunna lämna ett sådant samtycke i domstol. Min bedömning är att denna möjlighet skall finnas kvar.

Att vårda barn och unga genom frivilliga insatser har så stora fördelar att de överväger de problem som bedömningen i domstol av ett givet samtycke kan innebära. Att ta bort samtycket skulle också vara att gå motsatt väg i förhållande till annan lagstiftning där den enskildes medbestämmande framhålls som vägledande princip.

Barnets rätt behöver stärkas i domstol

Jag föreslår att 35 § LVU kompletteras med bestämmelsen att länsrätt och kammarrätt skall höra lämpliga sakkunniga vid muntliga förhandlingar om det behövs. Barnets ställning behöver stärkas i domstolsförhandlingarna så att barnets bästa och barnets rätt till liv och utveckling får en reell innebörd. De sakkunniga skall ha möjlighet att ställa sådana frågor till parterna som är av betydelse för deras uppgift. När sakkunniga medverkar i förhandlingarna får domstolen ett bättre underlag för att bedöma barnets behov av stöd och hjälp.

Jag anser att det skall ställas särskilda krav på den som med stöd av LVU förordnas till offentligt biträde för barnet. Den som förordnas skall ha särskild fallenhet och särskilda kunskaper för uppdraget, bl.a. förmåga att kommunicera med barnet även om det är litet och kunna förklara på ett för barnet begripligt sätt vad som händer och varför. Mitt förslag sammanfaller med den ordning som redan gäller enligt lagen (1999: 997) om särskild företrädare för barn. Syftet med denna lag är att stärka barnets rätt när en vårdnadshavare eller någon som vårdnadshavaren står i ett nära förhållande till misstänks för brott mot barnet.

Jag föreslår att rättens beslut om vård enligt LVU skall gälla omedelbart om inte rätten beslutar något annat. Genom denna ändring vill jag betona lagens karaktär av skyddslagstiftning och förhindra att vården av ett barn avbryts på grund av misstag eller förbiseende.

Barn och unga i samhällsvård har rätt till god vård

Jag föreslår att det både i socialtjänstlagen och i LVU preciseras att socialnämnden skall göra regelbundna personliga besök i det hem där barnet bor och föra enskilda samtal med barnet. Barn och unga i samhällsvård har rätt till god vård. En av social-nämndens viktigaste upp-

gifter är därför att noga följa vården och se till att barnet har det bra och utvecklas efter sina förutsättningar. Uppföljningen av barn och unga i samhällsvård har emellertid stora brister. Under de senaste decennierna har det uppfattats som ett av de största problemen inom vården. Jag har därför preciserat vad som skall ingå i uppföljningen av barn och unga.

Barn har rätt till en familj för livet

I direktiven finns det ett särskilt uppdrag att bedöma behovet av lagändringar och utvecklingsarbete inom socialtjänsten för att minska osäkerheten i tillvaron för de barn som bor långa tider i familjehem. Barn som placeras utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen eller LVU skall som regel, efter kortare eller längre tid med betoning på kortare, återförenas med sina föräldrar.

Särskild prövning efter tre år

Jag föreslår att socialnämnden efter tre år skall göra en särskild prövning av hur barnets framtid skall utformas. Det gäller både de barn som är placerade enligt socialtjänstlagen och de som är placerade enligt LVU. I LVU införs en ny 13 b § och i socialtjänstlagen en ny 28 a §. Syftet med prövningen är att i så stor utsträckning som möjligt ge barn och unga kontinuitet i relationer och en familj för livet.

Jag har funnit att många av de barn som placeras före tonåren blir kvar i vården mer än fem år. En del av dem växer upp i sina familjehem. Så har bilden sett ut i decennier. Vi har således en lagstiftning vars intentioner inte står i överensstämmelse med den verklighet som många barn lever i, i ovisshet om sin framtid. Det visar brist på respekt för barnet och är därmed inte i samklang med barnkonventionen. Det är också stötande ur rättssäkerhetssynpunkt.

Vårdnaden bör oftare flyttas över till familjehemsföräldrarna

Jag föreslår att det skall framgå av både socialtjänstlagen och LVU att socialnämnden skall bedöma om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. föräldrabalken. Jag anser nämligen att socialnämnden i betydligt högre utsträckning än vad som nu är fallet skall ta initiativ till att vårdnaden flyttas över till familjehemsföräldrarna om det bedöms vara bäst för barnet. Det skall ske även om vårdnadshavarna inte ger sitt samtycke.

Jag anser också att möjligheten till adoption bör utredas för barn som placerats som spädbarn och som fått hela sin känslomässiga tillhörighet i familjehemmet.

Jag föreslår också att det i både socialtjänstlagen och LVU tydliggörs att barnet kan stanna kvar i familjehemmet tills vidare. Om ett sådant beslut fattas skall det inte längre övervägas eller prövas om vården skall upphöra. Däremot skall socialnämnden regelbundet följa upp att barnet har det bra och utvecklas efter sina förutsättningar.

Barnet har rätt att ses som en självständig individ vid bedömningen av om vården skall upphöra

Prop. 2002/03:53
Bilaga 4

Jag föreslår att 21 § LVU om upphörande av vård ändras så att ett sådant beslut inte får strida mot barnets bästa. På så vis säkerställs det att de rättigheter som barnet har enligt barnkonventionen också återfinns i LVU. Förslaget stämmer också överens med mitt förslag till en ny 1 a §.

Vid bedömningen av vad som är barnets bästa skall utgångspunkten vara att barnet skall återförenas med sina föräldrar. Men hänsyn skall också tas till den tid barnet vårdats utanför hemmet, barnets anknytning till den eller dem som vårdar det och hur umgänget mellan barnet och vårdnadshavaren varit. Barnets vilja skall enligt förslaget till ny 1 b § tillmätas allt större betydelse ju äldre barnet är. Mitt förslag om ändring i 21 § LVU innebär följande. Vård enligt lagen skall inte upphöra, om ett sådant beslut strider mot barnets bästa – trots att förutsättningarna för vård enligt 2 eller 3 § LVU inte längre är uppfyllda. Bedömningen skall inte vara beroende av om de skäl fallit bort som var vid handen när barnet placerades. Det skall finnas utrymme för att koppla loss barnets situation från föräldrarnas och bedöma om det stämmer överens med barnets bästa att barnet återvänder hem.

Yngre barn skall ha samma rätt till skydd som ungdomar

Jag föreslår att det i 22 § LVU införs en möjlighet att vidta tvingande åtgärder för att hjälpa barnet på hemmaplan. Tvång för yngre barn har hittills endast handlat om placeringar. Det är enligt min uppfattning en brist i LVU att det inte finns något steg mellan frivilliga insatser och den starkt ingripande tvångsåtgärden – ett omhändertagande enligt LVU. Det gagnar varken barnet eller föräldrarna. Det är heller inte rimligt att yngre barn som far illa på grund av hemförhållandena inte har samma rätt till skydd som ungdomar som far illa på grund av eget beteende. Om det fanns andra möjligheter skulle det också kunna leda till att en separation från föräldrarna undviks, vilket är positivt.

Jag föreslår att barnet mot föräldrarnas vilja skall kunna placeras i förskola, förskoleklass eller fritidshem eftersom det är klarlagt att dessa insatser gagnar barn.

Socialtjänsten skall ha rätt att tala med barnet även om föräldrarna motsätter sig det

Jag föreslår att 50 a § socialtjänstlagen kompletteras med en bestämmelse om att socialtjänsten har rätt att tala med barnet även om föräldrarna motsätter sig det. När jag har analyserat hur föräldrabalkens bestämmelser om vårdnadshavarens rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets person förhåller sig till bestämmelserna om barns rätt att komma till tals har jag funnit följande.

Under vissa förutsättningar är det redan i dag möjligt att tala med ett barn mot vårdnadshavarens vilja, t.ex. när barnet har nått en sådan mognad att dess vilja är avgörande. Trots detta kan det behövas en uttrycklig

bestämmelse för att komma till rätta med den osäkerhet som råder hos socialnämnderna. Den föreslagna bestämmelsen går dessutom längre och omfattar även de fall där det i dag inte är möjligt att tala med barn mot vårdnadshavarens vilja. Bestämmelsen innebär alltså en inskränkning i vårdnadshavarens bestämmanderätt över mindre barn men jag anser ändå att den bör införas för att skydda och stödja barnet.

Ungdomar som har psykiska problem har rätt att få stöd och hjälp från psykiatrin

I utredningens direktiv har frågan tagits upp om hur gränserna skall bestämmas för när vård skall beredas den unge med stöd av LVU eller lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT). Jag har funnit att LVU inte skall utvidgas till att omfatta ungdomar med psykiska problem.

Psykiska problem hos den unge utgör i dag i sig inte grund för ett ingripande med stöd av LVU. Om den unge inte uppfyller kravet på en allvarlig psykisk störning enligt LPT, kan inte heller denna lag tillämpas. Frågan har därför väckts om lagstiftningen behöver ändras för att ge dessa ungdomar behövlig vård. Enligt min mening skulle det krävas en helt annan kompetens och organisation än den som i dag finns inom socialtjänsten, om LVU också skulle omfatta ungdomar med psykiska problem. Dessa ungdomar har rätt att få stöd och hjälp hos den instans som har kompetens att behandla dem, nämligen psykiatrin. Jag anser heller inte att det finns skäl att utvidga LPT. LPT, som har strängare villkor för att omhänderta en person med tvång än tidigare lagstiftning, har inneburit att arbetet med psykiskt störda patienter utvecklats betydligt.

De problem som redovisats för mig handlar dels om kvalitativa brister i den psykiatriska vården, dels om att samarbetet mellan socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatrin måste utvecklas. Detta kan inte lösas genom att utvidga tvånget mot unga människor. Regeringen har i avtal med huvudmännen inom vården och omsorgen för åren 2002–2004 avsatt medel som framför allt skall satsas på hälso- och sjukvården där psykiatrin särskilt skall uppmärksammas. Min förhoppning är att de extra resurser som ställts till förfogande bidrar till att ungdomar i gränslandet mellan socialtjänst och psykiatri kommer att få sina behov bättre tillgodosedda i framtiden utan att samhällets tvång mot dem ökar.

Författningsförslag i betänkandet Omhändertagen –
Samhällets ansvar för utsatta barn och unga
(SOU 2000:77)

Prop. 2002/03:53
Bilaga 5

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att nuvarande 21 a § skall betecknas 21 b §,

dels att 2, 4, 13, 14, 21-23, 31,32, 35, 40 och 41 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 1 § skall lyda "Inledande bestämmelser",

dels att det i lagen skall införas åtta nya paragrafer, 1 a, 1 b, 4 a, 13 a, 13 b, 21 a, 22 a och 45 §§ av följande lydelse,

samt närmast före 45 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 a §

Barnets bästa skall vara avgörande vid alla beslut enligt denna lag.

Beslut enligt lagen skall bygga på respekt för barnets fulla människovärde och integritet. Barnets grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken skall alltid beaktas.

Socialnämnden skall, under de förutsättningar som anges i 1 § andra och tredje styckena samt 2 och 3 §§, ingripa för att skydda barnet. Socialnämnden har efter ingripandet samma ansvar som vårdnadshavaren för att barnets grundläggande rättigheter tillgodoses.

1 b §

Inför alla åtgärder enligt denna lag skall den unges inställning klarläggas så långt det är möjligt. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av den unges ålder och mognad.

2 §

Vård skall beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Vård skall beslutas om det på grund av *fysisk eller psykisk* misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

4 §

Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

4 a §

En ansökan om vård enligt lagen skall innehålla en redogörelse för

1. den unges hälsa, utveckling och skolgång samt relationer till föräldrar och andra närstående,

2. socialnämndens bedömning av den unges behov av vård och hans vårdnadshavares förmåga att tillgodose detta behov,

3. tidigare vidtagna åtgärder och de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, och

4. den unges och hans vårdnadshavares syn på behovet av vård och förhållandena i övrigt.

En ansökan skall även innehålla en vårdplan som, om inte särskilda hinder möter, beskriver

1. den vård som socialnämnden avser att anordna,

2. de särskilda insatser som behövs,

3. det sätt på vilket umgänget med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående skall ordnas,

4. målet med vården, och

5. den unges och hans vårdnadshavares syn på den planerade vården.

13 §

Socialnämnden skall noga följa vården av den som får vård med stöd av denna lag.

Socialnämnden skall noga följa vården av den som får vård med stöd av denna lag.

Nämnden skall göra det genom

1. regelbundna personliga besök i det hem där den unge vistas,

2. enskilda samtal med den unge, och

3. samtal med den eller dem som tagit emot den unge i sitt hem.

Uppföljning enligt första stycket skall omfatta den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

13 a §

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

13 b §

När den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, skall socialnämnden besluta hur vården av den unge skall ordnas i framtiden. Vid denna prövning skall nämnden särskilt bedöma om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. föräldrabalken. Nämnden kan besluta att vården av den unge skall fortsätta i familjehemmet tills vidare.

Beslutar socialnämnden att vården av den unge skall fortsätta i familjehemmet tills vidare skall vården inte längre övervägas eller prövas enligt 13 a §.

14 §

Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas, eller

2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar *och vårdnadshavare* så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med *vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller avtal* skall utövas, eller

21 §

När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom.

Vård som har beslutats med stöd av 2 § skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 3 § skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Vården skall dock inte upphöra om det med hänsyn till den unges anknytning till det familjehem där han är placerad och förhållandena i övrigt skulle strida mot hans bästa. Vid bedömningen av vad som är bäst för den unge skall det fästas

avseende särskilt vid den tid som den unge har vistats i hemmet och det förhållande som råder mellan den unge och den eller dem som tagit emot honom i sitt hem. Det skall också fästas avseende särskilt vid hur umgänget mellan den unge och hans vårdnadshavare har varit under den tid som vården pågått.

När beslut har fattats med stöd av andra stycket skall vården inte längre övervägas eller prövas enligt 13 a §.

21 a §

Vård som har beslutats med stöd av 2 § och fortsatt vård som har beslutats med stöd av 21 § andra stycket skall upphöra senast när den unge fyller 18 år. Vård som har beslutats med stöd av 3 § skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

22 §

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av honom själv, om han har fyllt 15 år, och av hans vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller
2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant beslut skall

Socialnämnden får föreskriva att ett barn skall gå i förskola, I förskoleklass eller på fritidshem om

1. det kan antas att barnet till följd av förhållanden som avses i 2 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om förhållandena fortsätter, och

2. den insats som barnet behöver inte kan ges med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om det.

Bestämmelserna om uppföljning i 13 § i tillämpliga delar, om prövning i 13 a § andra stycket samt om upphörande av vård i 21 § första stycket gäller också för ett beslut enligt första stycket. Frågan om beslutet skall upphöra att gälla

upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

enligt 13 a § andra stycket skall prövas första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

Prop. 2002/03:53
Bilaga 5

22 a §

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av honom själv, om han har fyllt 15 år, och av hans vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna om uppföljning i 13 § i tillämpliga delar, om prövning i 13 a § andra stycket samt om upphörande av vård i 21 § första stycket och 21 a § andra stycket gäller också för ett beslut enligt första stycket. Frågan om beslutet skall upphöra att gälla enligt 13 a § andra stycket skall prövas första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

23 §

Ett beslut enligt 22 § upphör att gälla, om

1. beslut fattas om omedelbart omhändertagande, eller
2. ansökan om vård bifalls.

Ett beslut enligt 22 § och 22 a § upphör att gälla, om

1. beslut fattas om omedelbart omhändertagande, eller
2. ansökan om vård bifalls.

31 §

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud, får socialnämnden besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud, får socialnämnden besluta hur den unges umgänge med *vårdnadshavare och med föräldrar*

32 §

I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning skall, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan enligt 4 §.

35 §

I mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om det behövs, skall länsrätten och kammarrätten i ett mål enligt denna lag höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling. Vid förhandlingen får den sakkunnige, i syfte att få upplysning rörande omständigheter som är av betydelse för dennes uppgift, ställa frågor till parterna.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

40 §

Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart.

Andra beslut av socialnämnden *Andra beslut enligt denna lag* enligt denna lag gäller omedelbart, *gäller omedelbart, om socialnämnden eller rätten inte förordnar något annat.*

Rätten får förordna att andra beslut som rätten har meddelat skall gälla omedelbart.

41 §

Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten, när nämnden har *Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten, när nämnden har*

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från *1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från*

det hem där han vistas,

2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

det hem där han vistas,

2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller 22 a § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Förordnande av sakkunniga

45 §

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Socialstyrelsen skall för viss tid förordna särskilda sakkunniga att bistå rätten.

Denna lag träder i kraft den

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (1980:620)

dels att 28 §, 34 § och 50 a § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 28 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 §

Vårdas en underårig med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs.

Socialnämnden skall noga följa vården av det barn som får vård i ett annat hem än det egna. Nämnden skall göra det genom

1. regelbundna personliga besök i det hem där barnet vistas,
2. enskilda samtal med barnet, och
3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet i sitt hem.

Uppföljning enligt första stycket skall omfatta barnets hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.

Socialnämnden skall minst en gång var sjätte månad överväga om vården enligt första stycket fortfarande behövs.

28 a §

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, skall socialnämnden besluta hur vården av barnet skall ordnas i framtiden. Vid denna prövning skall nämnden särskilt bedöma om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. föräldrabalken. Nämnden kan besluta att vården av barnet skall fortsätta i familjehemmet tills vidare. Beslutar socialnämnden att vården av barnet skall fortsätta i familjehemmet tills vidare skall vården inte längre övervägas enligt 28 §.

34 §

Stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär medför inte kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren. Kommunen får dock, utom beträffande underårig, ta ut ersättning för uppehållet av den som på grund av missbruk av alkohol, narkotika eller därmed jämförbara medel får vård eller behandling i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem. Regeringen bemyndigas meddela föreskrifter om den högsta ersättning som får tas ut för varje dag. För andra stöd- och hjälpinsatser än som angetts nu får kommunen ta ut skälig ersättning.

Stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär och insatser enligt 22 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga medför inte kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren. Kommunen får dock, utom beträffande underårig, ta ut ersättning för uppehållet av den som på grund av missbruk av alkohol, narkotika eller därmed jämförbara medel får vård eller behandling i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem. Regeringen bemyndigas meddela föreskrifter om den högsta ersättning som får tas ut för varje dag. För andra stöd- och hjälpinsatser än som angetts nu får kommunen ta ut skälig ersättning.

Om en underårig genom socialnämndens försorg får vård i ett annat hem än det egna, är föräldrarna skyldiga att i skälig utsträckning delta i kommunens kostnader enligt grunder som regeringen föreskriver. Socialnämnden får i sådant fall uppbära underhållsbidrag som avser den underårige.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte i fråga om tjänst för vilken avgift har bestämts enligt 35 §.

50 a §

Vid en utredning om socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet.

Vid en utredning om socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet. *Om det inte är olämpligt får socialnämnden samtala med den underårige även om vårdnadshavaren motsätter sig det. Nämnden har rätt att tala med den underårige utan att vårdnadshavaren är närvarande.*

Utredning enligt första stycket skall bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen för viss tid.

Den som berörs av en sådan utredning som anges i första stycket skall underrättas om att en utredning inleds.

Prop. 2002/03:53
Bilaga 5

Denna lag träder i kraft den

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1996:1620) om offentligt biträde
skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Bestämmelserna i 26–29 §§ rättshjälpslagen (1996:1619) om för-
ordnande och byte av rättshjälpsbiträde och om ersättning till rätts-
hjälpbiträde skall tillämpas i fråga om offentligt biträde.

*Skall offentligt biträde förordnas
för underårig enligt 39 § lagen
(1990:52) med särskilda bestäm-
melser om vård av unga får endast
den förordnas som på grund av
sina kunskaper och erfarenheter
samt personliga egenskaper är
särskilt lämplig för uppdraget.*

Denna lag träder i kraft den

Remissinstanser som avgivit yttrande: Justitieombudsmannen (JO), Hovrätten för Nedre Norrland, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Örebro län, Länsrätten i Blekinge län, Länsrätten i Norrbottens län, Tingsrätten i Göteborg, Tingsrätten i Uppsala, Domstolsverket (DV), Socialstyrelsen (SoS), Barnombudsmannen (BO), Statens Institutionsstyrelse (SiS), Skolverket, Integrationsverket, Ungdomsstyrelsen, Länsstyrelserna i Skåne, Västra Götalands, Gotlands, Kronobergs, Uppsala, Gävleborgs, Västmanlands, Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län, Landstingen i Kalmar, Stockholms (SLL) och Dalarnas län, Svenska Kommunförbundet, Stockholms, Göteborgs, Malmö, Haninge, Lidingö, Södertälje, Tyresö, Upplands-Bro, Vellinge, Karlskrona, Sundsvalls, Växjö, Örebro, Bodens, Kristinehamns, Ystads, Arboga, Hallstahammars, Lessebo, Trollhättans och Gnesta kommun, BRIS, Rädda Barnen, Familjehemmens Centralorganisation (FaCO), Riksförbundet för familjers rättigheter (RFFR), Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH), Adoptionscentrum, Föreningen Socionomer inom Fosterbarnsvården (FSF), Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala Universitet, Akademikerförbundet SSR, Sveriges Psykologförbund, SKTF, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Domareförbund.

Remissinstanser som inte avgivit yttrande: Landstingsförbundet, Landstinget i Värmlands län, Söderhamns kommun, Borgholms kommun, Heby kommun, Sala kommun, Valdemarsviks kommun, Riksförbundet FUB för utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna, Familjehemmens Riksorganisation (FR), Nätverket för barn och ungdomar i familjehemsvården (NBUFF), Institutet för Sociala Rättsfrågor, Familjerättssocionomernas Riksförening, Landstingsförbundet, Tema Barn vid Linköpings Universitet.

Övriga remissyttranden: Cognitus AB, Föreningen Sveriges Socialchefer (FSS), Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar, Birgit Ahlén, Nordiska Kommittén för Mänskliga Rättigheter (NKMR).

Sammanfattning av promemorian Kommunernas ansvar i vissa barn- och ungdomsärenden (Ds 2001:47)

Prop. 2002/03:53
Bilaga 7

Nuvarande regler och erfarenheter

Utredningsuppdraget har inneburit att granska hur kommunerna löser ansvaret när en familj flyttar under en pågående utredning om barn och ungdomsvård eller när vårdnadshavaren har flyttat under en pågående placering och en omplacering blir aktuell.

Sedan socialtjänstlagens tillkomst och alltjämt (2 kap. 1 § SoL) är det vistelsekommunen som har ansvaret för att den enskilde får den hjälp och det stöd han behöver. Med vistelsekommun menas då den kommun där den enskilde befinner sig när hjälpbehovet inträder. Enligt 16 kap. 1 § SoL kan ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd i fråga om en enskild person flyttas över till en annan socialnämnd, om denna samtycker till det.

Den grundläggande regeln om vistelsekommunens ansvar har efterhand kompletterats med särskilda bestämmelser för olika situationer. Enligt 11 kap. 4 § SoL är socialnämnden skyldig att slutföra en utredning av om ett barn behöver skydd och stöd även om barnet byter vistelsekommun. Detsamma gäller om ärendet avser vård av missbrukare.

16 kap. 2 § första stycket SoL föreskriver att den kommun som har beslutat att någon skall vistas i ett familjehem, hem för vård eller boende eller en annan angiven boendeform eller bostad i en annan kommun också har ansvar för bistånd, stöd och andra sociala tjänster som den enskilde kan behöva.

Vidare gäller enligt 16 kap. 2 § andra stycket SoL att den kommun där den enskilde är folkbokförd har samma ansvar som en placeringskommun för bistånd, stöd och sociala tjänster under kriminalvård i anstalt, under vård på sjukhus eller som aktualiseras under avslutningen av sådan nämnd vård.

Ytterligare kan nämnas att en person som önskar flytta till en annan kommun men till följd av ålderdom, funktionshinder eller allvarlig sjukdom har ett varaktigt behov av omfattande vård- och omsorgsinsatser och därför inte kan bosätta sig där utan att inflyttningskommunen erbjuder behövliga insatser, får ansöka hos den kommunen om sådana insatser (2 kap. 2 § SoL).

För att få en bild av erfarenheterna av hur nuvarande regler fungerar när det gäller ärenden om barn- och ungdomsvård har synpunkter inhämtats från socialdirektörerna i landets länsstyrelser. Samråd har skett med bl.a. Socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet. Synpunkter har också inhämtats från enskilda företrädare för vissa länsstyrelser och kommuner.

Det är en samstämmig uppfattning att bestämmelsen i 16 kap 1 § SoL om överflyttning av ett ärende inte fungerar. På ekonomiska grunder avslås framställningar om överflyttning regelmässigt. Utvecklingen har lett till att det därför numera sällan eller aldrig görs några försök att få ett ärende överflyttat.

Det har vidare framkommit att det nuvarande regelsystemet med den grundläggande bestämmelsen om vistelsekommunens ansvar i många fall inte ger entydiga besked om vilken kommun som bör ha ansvaret och i vilken utsträckning. Bland annat i enkätsvaren ges en lång rad exempel på både konkreta fall i tillämpningen och typfall där det uppkommit eller uppkommer tvist i ansvarsfrågan mellan kommunerna eller där kommunerna inte vill ta sitt ansvar och den hjälpbehövande familjen eller den unge blir utan det stöd och den hjälp de har rätt till.

När SoL kom till i början av 80-talet löste sig ansvarsfrågorna ganska väl. I dag är läget annorlunda. Kommuner liksom kommundelar med självständig social och ekonomisk förvaltning tvistar inte sällan om vem som skall ta ansvar för utredning och insatser i en familj som har sociala svårigheter. Särskilt länsstyrelserna i större och folkrikare län får ofta eller regelbundet frågor om vilken kommun eller kommundel som skall svara för åtgärder enligt SoL. Tvister om ansvarig huvudman förekommer även när det gäller gränsdragningen till hälso- och sjukvården och till lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).

Överväganden och förslag

De ekonomiska skälen för att inte utan tvingande skäl ta över exempelvis ett större barnavårdsärende är i och för sig begripliga. En enstaka familj med stora sociala svårigheter och många barn kan komma att kosta kommunen 10-tals miljoner för längre tids vård utanför det egna hemmet eller omfattande annat stöd, och detta kan få allvarliga konsekvenser för hela den sociala budgeten.

Det är emellertid långtifrån alla ärenden som har en sådan stor ekonomisk betydelse för kommunen. Det vore här önskvärt att fokus i större utsträckning kunde flyttas från kommunens behov och till den enskildes behov av hjälp och stöd. De grundläggande principer som socialtjänsten vilar på i socialtjänstlagen med en tonvikt på kontinuitet och helhetssyn och på ett demokratiskt förhållningssätt där den enskildes egna önskemål skall respekteras så långt möjligt borde åter få vara vägledande i större utsträckning. Konsekvenserna av försenad eller utebliven hjälp kan också på sikt bli stora för socialtjänsten eller för en annan huvudman.

Huvudregeln om vistelsekommunens ansvar bör finnas kvar. I avvaktan på att kommunerna återgår till en sådan mer generös hållning som man räknade med vid socialtjänstlagens tillkomst bör det vara möjligt att med några kompletterande regler göra det nuvarande ansvarssystemet både enklare och tydligare. Man kan därmed undvika många av de tvister som nu kostar mycket tid och pengar och även få till stånd en ansvarsfördelning som ter sig riktigare från sakliga synpunkter i det enskilda fallet. Den största vinsten skulle det innebära för de enskilda och familjer som nu riskerar att inte få den hjälp de behöver och har rätt till i tillräcklig tid och omfattning.

En annan väg är att införa regler som gör det möjligt att flytta över ärenden från en kommun till en annan när detta inte gått att genomföra på frivillig väg.

De förslag som läggs fram får i vissa fall betydelse också för andra ärenden inom socialtjänsten än ärenden om barn- och ungdomsvård.

Tvister mellan självständiga kommundelar får som hittills lösas av kommunerna internt, men förslagen kan givetvis få indirekt betydelse även för dem. Däremot får tvistefrågor om ansvaret gentemot annan huvudman än socialtjänstens lösas i annan ordning.

I utredningen föreslås att ett förslag om förenkling som ursprungligen lades fram av Socialtjänstkommittén nu genomförs. Det innebär att regeln om att det är vårdnadshavarens hemvistikommun som skall medge att ett hem får ta emot annans barn för stadigvarande vård och fostran begränsas till placeringar på enskilt initiativ. Det medför att vistelsekommunen som placerar ett barn i ett hem i en annan kommun än den där vårdnadshavaren bor beslutar om lämpligt hem och svarar för alla insatser i samband därmed. Beslutet skall dock föregås av information och samråd med den kommun där hemmet är beläget.

En viktig grupp av fall där kommunerna inte sällan tvistar gäller medverkan i utredningar när familjerna flyttar. Här föreslås en uttrycklig regel om att inflyttningskommunen är skyldig att på begäran av utflyttningskommunen medverka i utredningen när det gäller förhållandena i den nya kommunen.

Ofta gäller tvistefrågorna hur länge vistelsekommunens ansvar skall gälla i de fall ett barn är placerat i en annan kommun och vårdnadshavaren har flyttat från vistelsekommunen. Här föreslås en schablonregel för det fall kommunerna inte kommer överens om något annat. Den innebär att ansvaret för insatser för barnet flyttas till vårdnadshavaren nya hemvistikommun efter två år. Undantag från regeln föreslås när det föreligger särskilda skäl. Det kan vara barnet som genom släkt och anhöriga har starka band med placeringskommunen. Det vara modern som har skyddad identitet och är bosatt i annan kommun än den där hon är folkbokförd. Här bör kvinnans behov av att kunna bevara sin skyddade identitet gå före kommunens.

Det föreslås också en särskild regel för det fall att ett barn på grund av sin skolgång är bosatt i en annan kommun än föräldrarnas hemvistikommun. Enligt förslaget skall föräldrarnas hemvistikommun ha ansvaret för barnets behov av stöd och hjälp.

Vidare föreslås att ett ärende skall kunna flyttas över efter beslut av länsrätten. Detta är ett förslag som ursprungligen lades fram av Socialberedningen och som senare Socialtjänstkommittén anslöt sig till. Förutsättningen skall vara att den som berörs av ärendet har starkast anknytning till den andra kommunen och att det med hänsyn till den enskildes önskemål och varaktigheten av hjälpbehovet framstår som lämpligt. Bestämmelsen skall inte bara gälla ärenden om barn- och ungdomsvård utan föreslås bli tillämplig på alla ärenden i socialnämnden.

Slutligen föreslås att regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, dvs. lämpligen Socialstyrelsen, få meddela ytterligare föreskrifter om fördelningen av kommunernas ansvar i vissa fall. Socialstyrelsen bör också meddela allmänna råd i dessa frågor.

Möjligheten att flytta över ärenden efter beslut av länsrätten väntas endast leda till en marginell målökning i de allmänna förvaltningsdomstolarna. Förslagen i övrigt bör medföra minskade administrationskostnader för kommuner och länsstyrelser och på sikt till minskade kostnader för kommunernas socialtjänst i dess helhet.

Författningsförslag i utredningen Kommunernas
ansvar i vissa barn- och ungdomsärenden
(Ds 2001:47)

Prop. 2002/03:53
Bilaga 8

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 §, 6 kap. 6 och 9 §§, 11 kap. 1 § samt 16 kap. 1 och 2 §§ skall ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §

Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.

Barn och unga som har sitt egentliga hemvist hos sina föräldrar men som på grund av skolgång är bosatta på annat håll är socialnämndens ansvar i den kommun där föräldrarna har sitt hem vist. Är den unge över 18 år gäller dock detta endast så länge han eller hon genomgår grund- eller gymnasieutbildning eller motsvarande utbildning.

I fråga om den som omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. finns särskilda bestämmelser i den lagen.

I 3 § och 16 kap. 2 § finns särskilda föreskrifter om ansvar i vissa fall för annan kommun än den som den enskilde vistas i.

6 kap.

6 §

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne. Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda barnet vård i ett visst hem.

Socialnämnden får inte lämna medgivande utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda.

Socialnämnden får inte lämna medgivande utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda. *Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.*

9 §

Ett medgivande enligt 6 § att ta emot ett barn för stadigvarande vård och fostran meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun.

Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 6 § att ta emot ett barn för stadigvarande vård och fostran på initiativ av enskild meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun.

11 kap.

1 §

Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Gäller utredningen en enskild eller en familj som tillfälligt eller stadigvarande har flyttat från kommunen, är socialnämnden i den nya kommunen skyldig att på begäran medverka i utredningen när det gäller förhållandena i kommunen.

Vad som har kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt.

16 kap.

1 §

Ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd i fråga om en enskild person kan flyttas över till en annan socialnämnd, om denna nämnd samtycker till det.

Om vårdnadshavaren till ett barn, som av socialnämnden i en kommun har placerats utanför det egna hemmet eller meddelats öppenvårdsinsatser, har bosatt sig i en annan kommun, skall om ärendet inte dessförinnan har flyttats över eller kommunerna kommer överens om annat eller det annars föreligger särskilda skäl, ärendet flyttas över till vårdnadshavarens nya kommun när vårdnadshavaren har vistats två år i den nya kommunen. Vad som har sagts nu gäller också vid placeringar utanför det egna hemmet av unga i åldern 18–20 år. Beslut fattas av den socialnämnd som har

ansvar för ärendet efter information och samråd med nämnden i den andra kommunen.

Prop. 2002/03:53
Bilaga 8

Ett ärende kan också flyttas över efter beslut av allmän förvaltningsdomstol, om den som berörs av ärendet har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål och varaktigheten av hjälpbehovet framstår som lämpligt. Talan om överflyttning väckes av socialnämnden i den kommun där frågan om överflyttning har kommit upp.

Uppgifter som behövs för att en socialnämnd skall kunna ta över ett ärende skall lämnas ut av den socialnämnd som har beslutat om överflyttning eller väckt talan om detta.

2 §

Om någon efter beslut av en socialnämnd vistas i en annan kommun i familjehem, hem för vård eller boende eller sådan boendeform eller bostad som avses i 5 kap. 5 § andra stycket, 7 § tredje stycket och 7 kap. 1 § första stycket 2, har den kommun som beslutat om vistelsen ansvaret för det bistånd enligt 4 kap. 1 § samt det individuellt behovsprövade stöd och de individuellt behovsprövade sociala tjänster enligt 3 kap. 6 § och 5 kap. 1 och 9 §§ som den enskilde kan behöva. Placeringskommunens ansvar upphör om ärendet överflyttas enligt 1 §.

Den kommun där den enskilde är folkbokförd har samma ansvar som en placeringskommun enligt första stycket för bistånd, stöd och sociala tjänster

1. under kriminalvård i anstalt,
2. under vård på sjukhus eller i annan sjukvårdsinrättning på initiativ av någon annan än en kommun,
3. som aktualiserats inför avslutningen av vård enligt 1 eller 2.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om fördelningen av kommunernas ansvar i vissa fall.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

Remissinstanser till promemorian Kommunernas ansvar i vissa barn- och ungdomsärenden (Ds 2001:47)

Prop. 2002/03:53
Bilaga 9

Remissinstanser som avgivit yttrande: Justitieombudsmannen (JO), Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Kalmar län, Länsrätten i Västerbottens län, Domstolsverket, Socialstyrelsen, Statens Institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Skolverket, Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, Stockholms kommun, Haninge kommun, Kalmar kommun, Helsingborgs kommun, Alingsås kommun, Borås kommun, Heby kommun, Bollnäs kommun, Skellefteå kommun, Svenska Kommunförbundet, Rädda barnen och SKTF.

Remissinstanser som inte avgivit yttrande: Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, Tema Barn vid Linköpings universitet, BRIS, Landstingsförbundet, Sveriges Advokatsamfund, Familjehemmens Riksförbund, Familjehemmens Centralorganisation, Riksförbundet för familjers rättigheter, Föreningen Socionomer inom Fosterbarnsvården, Föreningen Sveriges Socialchefer, Akademikerförbundet SSR, Sveriges Psykologförbund, Svenska Kommunalarbetsförbundet.

Övriga remissyttranden: Cecilia Larsson.

Remissinstanser till skrivelsen Begreppet vård i avskildhet vid vård i särskilda ungdomshem och LVM-hem

Prop. 2002/03:53
Bilaga 10

Remissinstanser som avgivit yttrande:

Riksdagens ombudsmän (JO)
Kammarrätten i Sundsvall
Länsrätten i Jönköpings län
Länsrätten i Stockholms län
Domstolsverket
Kriminalvårdsstyrelsen
Brottsförebyggande rådet
Socialstyrelsen
Svenska kommunförbundet
Svenska landstingsförbundet
Rädda Barnen

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 1, 2, 11, 13, 14, 15 b, 15 c, 17, 19, 21, 22, 24, 31, 36, 40, 42 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Insatser inom socialtjänsten för barn och *ungdom* skall göras i samförstånd med den unge och hans vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453).

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Vård skall beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt

Föreslagen lydelse

1 §¹

Insatser inom socialtjänsten för barn och *unga* skall göras i samförstånd med den unge och hans *eller hennes* vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). *Insatserna skall präglas av respekt för den unges mänskovärde och integritet.*

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom *eller henne* och, när den unge har fyllt 15 år, av honom *eller henne* själv.

Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande.

Den unges inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.

2 §

Vård skall beslutas om det på grund av *fysisk eller psykisk*

¹ Senaste lydelse 2001:466.

utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

11 §

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden.

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han *eller hon* skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom *eller henne*. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans *eller hennes* personliga förhållanden.

Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

13 §

Socialnämnden skall noga följa vården av den som får vård med stöd av denna lag.

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

När den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, skall socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning

14 §

Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar *eller andra som har vårdnaden om honom* så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med *föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom* skall utövas, eller

2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar *och vårdnadshavare* så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med *vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller avtal* skall utövas, eller

15 b §²

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den intagne får vårdas vid en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att något av de fall som anges i första stycket fortfarande föreligger och att den intagne samtidigt ges möjlighet till

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården. *Om det behövs särskilt med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet, får en intagen på en sådan enhet hindras från att träffa andra intagna. Den intagne får dock inte hållas inlåst ensam.*

Den intagne får vårdas vid en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att något av de fall som anges i första stycket fortfarande föreligger och att den intagne samtidigt ges möjlighet till

² Senaste lydelse 2001:466.

vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. *Beslut om att den intagne skall hindras från att träffa andra intagna skall omprövas löpande och med högst sju dagars mellanrum.*

Prop. 2002/03:53
Bilaga 11

15 c §³

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas *avskild från de övriga vid hemmet*. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas *i avskildhet*. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Är den intagne under 15 år skall läkare skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren begär det skall åtgärden genast avbrytas.

17 §

Om det anses påkallat, får *den* som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när *han* kommer till hemmet, för kontroll av att *han* inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Om det anses påkallat, får *en intagen* som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när *den intagne* kommer till hemmet, för kontroll av att *den intagne* inte bär på sig något som han *eller hon* inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom *eller henne*.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

19 §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta är påkallat med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får den som förestår vården vid hemmet

³ Senaste lydelse 2001:466.

öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 §, skall egendomen omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans *eller hennes* offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

21 §

När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom.

När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom *eller henne*.

Vård som har beslutats med stöd av 2 § skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 3 § skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

22 §

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av *honom* själv, om han har fyllt 15 år, och av hans vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av *den unge* själv, om han *eller hon* har fyllt 15 år, och av hans *eller hennes* vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas finnas.

skall en särskild behandlingsplan

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant beslut skall upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

24 §⁴

Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han *eller hon* skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

31 §

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud, får socialnämnden besluta hur den unges umgänge *med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas*.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud får socialnämnden besluta hur den unges umgänge *skall utövas med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller avtal*.

36 §⁵

Om den unge har fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Om den unge har fyllt 15 år, har han *eller hon* rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 39 § för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, är utan särskilt förordnande den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

Barn som är yngre än 15 år bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att *barnet* inte tar skada av att höras.

Barn som är yngre än 15 år bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att *han eller hon* inte tar skada av att höras.

40 §

Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart.

Andra beslut av *socialnämnden* enligt denna lag gäller omedelbart *om nämnden* inte förordnar något annat.

Andra beslut enligt denna lag gäller omedelbart, *om socialnämnden eller rätten* inte bestämmer något annat.

Rätten får förordna att andra beslut som rätten har meddelat

⁴ Senaste lydelse 2001:466.

⁵ Senaste lydelse 1996:1648.

42 §⁶

Beslut av den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn får överklagas hos länsrätten, om beslutet innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 15 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök eller avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Beslut av den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn får överklagas hos länsrätten, om beslutet

1. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 15 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

2. gäller fråga om att den intagne skall hindras från att träffa andra intagna enligt 15 b §, eller

3. avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

43 §

Polismyndigheten skall lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn efterforska och återhämta den som vårdas där på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom.

3. den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn efterforska och återhämta den som vårdas där på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom *eller henne.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

⁶ Senaste lydelse 2001:466.

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)
dels att 6 kap. 6, 8 och 9 §§, 11 kap. 4 §, 14 kap. 1 §, 16 kap. 1 och 4 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 5 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 a §

Socialnämnden skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Bestämmelser om vilka uppgifter som kan lämnas finns i 15 kap. denna lag och i sekretesslagen (1980:100). Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

6 kap.

6 §

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne. *Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda barnet vård i ett visst familjehem.*

Socialnämnden får inte lämna medgivande utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda.

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande *eller beslut om vård* tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne.

Socialnämnden får inte lämna medgivande *eller fatta beslut om vård* utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda. *Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.*

8 §

Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs.

När den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, skall socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

9 §

Ett medgivande enligt 6 § att ta emot ett barn för stadigvarande vård och fostran meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun. *Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.*

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 6 § fullgör skyldigheterna enligt 7 §.

Ett medgivande enligt 6 § att ta emot ett barn för stadigvarande vård och fostran meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun.

11 kap.

4 §

Socialnämnden är skyldig att slutföra en utredning enligt 2 § och fatta beslut i ärendet även om barnet byter vistelsekommun. Det samma gäller om en utredning inletts enligt 1 § och ärendet avser vård av missbrukare.

Första stycket gäller inte om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över utredningen av ärendet.

Socialnämnden är skyldig att slutföra en utredning enligt 2 § och fatta beslut i ärendet även om barnet byter vistelsekommun. Det samma gäller om en utredning inletts enligt 1 § och ärendet avser vård av missbrukare. *Den nya vistelsekommunen är skyldig att på begäran bistå med den utredning som socialnämnden kan behöva för att fatta beslut i ärendet.*

Första stycket gäller inte om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över utredningen av ärendet *eller om ärendet annars flyttas över.*

14 kap.

1 §¹

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och *ungdom* samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är

Myndigheter vars verksamhet berör barn och *unga* samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, *annan rättspsykiatrisk*

¹ Senaste lydelse 2002:378.

skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälnings-skyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller *misshandlas* i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd.

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 7 § lagen (1993:335) om Barnombudsman.

16 kap.

1 §

Ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd i fråga om en enskild person kan flyttas över till en annan socialnämnd, om denna nämnd samtycker till det.

undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälnings-skyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet *som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven verksamhet* inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller *utsätts för fysisk eller psykisk misshandel* i hemmet.

Överenskommelse om överflyttning skall träffas, om den som berörs av ärendet har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt.

Om överenskommelse inte kan uppnås får den kommun där frågan om överflyttning uppkommit hänskjuta frågan till länsstyrelsen i det län där den andra

kommunen ligger.

Prop. 2002/03:53

Uppgifter som behövs för att en socialnämnd skall kunna ta över ett ärende skall lämnas ut av den socialnämnd från vilken överlämnandet sker.

Bilaga 11

4 §²

Länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd enligt 7 kap. 1 §, omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 § *eller* föreläggande eller förbud enligt 13 kap. 6 § får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd enligt 7 kap. 1 §, omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 §, föreläggande eller förbud enligt 13 kap. 6 § *samt överflyttning av ärende enligt 16 kap. 1 §* får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

² Senaste lydelse 2002:437.

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 12 §, 5 kap. 5 § och 29 kap. 2 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.
12 §¹

Vållande till kroppsskada eller sjukdom får, om brottet inte är grovt, åtalas av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal och åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Angivelse från målsäganden krävs dock inte om brottet riktar sig mot ett barn som är närstående till gärningsmannen.

5 kap.
5 §²

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av annan än målsägande. Om målsäganden anger brottet till åtal och åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt, får dock åklagare åtala för

Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av annan än målsägande. Om brottet riktar sig mot ett barn som är närstående till gärningsmannen får åklagare dock åtala för brottet om åtal är påkallat från allmän synpunkt. Om målsäganden anger brottet till åtal och åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt, får åklagare även i annat fall åtala för

1. förtal och grovt förtal,
2. förolämpning mot någon i eller för hans eller hennes myndighetsutövning,
3. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse, eller
4. förolämpning mot någon med anspelning på hans eller hennes homosexuella läggning.

Har förtal riktats mot avliden, får åtal väckas av den avlidnes efterlevande make, bröstarvinge, fader, moder eller syskon samt, om åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som avses i 1–3 §§, att någon genom att förgripa sig på en främmande makts statsöverhuvud som vistas i Sverige eller på en främmande makts representant i Sverige har kränkt den främmande makten, får brottet åtalas av åklagare utan hinder av vad som föreskrivs i första stycket. Åtal får dock inte ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat därtill.

¹ Senaste lydelse 1991:679.

² Senaste lydelse 1998:393.

29 kap.
2 §³

Prop. 2002/03:53
Bilaga 11

Såsom försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få betydligt allvarigare följder än det faktiskt fått,

2. om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet,

3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig,

4. om den tilltalade grovt utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,

5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom allvarligt tvång, svek eller missbruk av dennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,

6. om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll, *eller*

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet.

6. om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, *eller*

8. om brottet varit ägnat att riskera tryggheten hos ett barn i dess förhållande till en förälder eller annan vuxen som står barnet särskilt nära.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003. Beträffande 3 kap. 12 § och 5 kap. 5 § gäller äldre bestämmelser i fråga om brott som begåtts före ikraftträdandet.

³ Senaste lydelse 2002:332.

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §²

Länsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. när åtgärd som avser endast måls beredande vidtages,
2. vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan länsrätt,
3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende,
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt, är länsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som avser endast beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare får utföras av en annan tjänsteman vid länsrätten som har tillräcklig kunskap och erfarenhet. Närmare bestämmelser om detta meddelas av regeringen.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
2. mål enligt lagen (1994:466) om särskilda tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet, enligt lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter, om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om handlings undantagande från taxeringsrevision, skatterevision eller annan granskning och om befrielse från skyldighet att lämna upplysningar, visa upp handling eller lämna kontrolluppgift enligt skatteförfattningarna,

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om tillfälligt omhändertagande enligt 37 § smittskyddslagen (1988:1472), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 2–4 såvitt avser de fall då vården inte har förenats

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, *mål om vård i enskildhet enligt 15 b § samma lag*, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, *mål om vård i enskildhet enligt 34 § samma lag*, *mål om vård i enskildhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård*, mål om tillfälligt omhänderta-

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

² Senaste lydelse 2000:355.

med särskild utskrivningsprövning eller 5 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (1989:529), mål enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., mål enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt samt mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

gande enligt 37 § smittskyddslagen (1988:1472), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 2–4 såvitt avser de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 5 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (1989:529), mål enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., mål enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt samt mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål rörande preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (1992:1528) om offentlig upphandling,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Kriminalvården i anstalt skall planläggas och genomföras i nära samverkan mellan kriminalvårdens olika organ. I den mån ett förverkligande av vårdens syfte kräver insatser av andra samhälleliga organ, skall erforderlig samverkan ske med företrädare för sådant organ.

Vid planläggningen av den intagnes behandling skall samråd äga rum med denne. I den utsträckning det lämpligen kan ske bör samråd ske även med hans närstående. Den intagne skall beredas tillfälle yttra sig om tillämnade åtgärder som rör honom särskilt, om ej synnerliga skäl talar däremot.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

¹ Lagen omtryckt 1990:1011.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade personer skall införas en ny paragraf, 27 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Härigenom föreskrivs i fråga om hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)¹

dels att 2 b § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 2 f § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 b §²

Patienten skall ges individuellt anpassad information om sitt hälso-tillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns.

Om informationen inte kan lämnas till patienten skall den i stället lämnas till en närstående till patienten. Informationen får dock inte lämnas till patienten eller någon närstående om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 2 kap. 8 § andra stycket eller 9 § första stycket lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

2 f §

Hälso- och sjukvården skall på socialnämndens initiativ, i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa, samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Bestämmelser om vilka uppgifter som kan lämnas finns i sekretesslagen (1980:100) och i 2 kap. 8–11 §§ lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

¹ Lagen omtryckt 1992:567.

² Senaste lydelse 1998:1660.

Härigenom föreskrivs att 3 § polislagen (1984:387) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Polisen skall samarbeta med åklagarmyndigheterna. Samarbete skall också äga rum med andra myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten. Särskilt åligger det därvid polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Andra myndigheter skall ge polisen stöd i dess arbete.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Härigenom föreskrivs att 3 § tandvårdslagen (1985:125) skall ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Tandvården skall bedrivas så att den uppfyller kravet på en god tandvård. Detta innebär att den skall

1. vara av god kvalitet och lägga särskild vikt vid förebyggande åtgärder,
2. tillgodose patientens behov av trygghet i vården och behandlingen,
3. vara lätt tillgänglig,
4. bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet,
5. främja goda kontakter mellan patienten och tandvårdspersonalen.

Vården och behandlingen skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

Patienten skall upplysas om sitt tandhälsotillstånd och om de behandlingsmetoder som står till buds.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)¹
dels att 1 kap. 1 § skall ha följande lydelse,
dels att det i 1 kap. skall införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §²

För barn och ungdomar anordnar det allmänna utbildning i form av förskoleklass, grundskola och gymnasieskola samt vissa motsvarande skolformer, nämligen särskola, specialskola och sameskola.

Förskoleklassen, grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan bildar *det offentliga skolväsendet för barn och ungdom*. Dessutom finns särskilda utbildningsformer som anordnas av det allmänna för dem som till följd av sjukdom eller av annat skäl inte kan delta i skolarbetet inom det offentliga skolväsendet.

Det allmänna anordnar också pedagogisk verksamhet i form av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. För dessa verksamheter gäller i denna lag endast bestämmelserna i 2 a kap. och 15 kap. 5 §.

Det allmänna anordnar också pedagogisk verksamhet i form av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. För dessa verksamheter gäller i denna lag endast bestämmelserna i *1 kap. 2 a §, 2 a kap. och 15 kap. 5 §.*

2 a §

Förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen skall på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Bestämmelser om vilka uppgifter som kan lämnas finns i sekretesslagen (1980:100).

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

¹ Lagen omtryckt 1997:1212.

² Senaste lydelse 2001:799.

Härigenom föreskrivs att 34 och 44 §§ lagen (1988:870) om missbrukare i vissa fall skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

34 §¹

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att något av de fall som anges i andra stycket fortfarande föreligger och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården. *Om det behövs särskilt med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en intagen på en sådan enhet hindras från att träffa andra intagna. Den intagne får dock inte hållas inlåst ensam.*

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att något av de fall som anges i andra stycket fortfarande föreligger och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. *Beslut om att den intagne skall hindras från att träffa andra intagna skall omprövas löpande och med högst sju dagars mellanrum.*

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av

¹ Senaste lydelse 2001:464.

berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas *avskild från de övriga vid hemmet*. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas i *avskildhet*. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

44 §²

Beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem får överklagas av den enskilde hos länsrätten, om beslutet *avser* överflyttning enligt 25 §, innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök eller *avser* avslag på begäran om utskrivning eller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

Beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem får överklagas av den enskilde hos länsrätten, om beslutet

1. *gäller* överflyttning eller avslag på begäran om utskrivning enligt 25 §,

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

3. *gäller fråga om att den intagne skall hindras från att träffa andra intagna enligt 34 § andra eller tredje stycket, eller*

4. *gäller* förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

Andra beslut enligt denna lag av den som förestår vården vid ett LVM-hem får inte överklagas.

Beslut om läkarundersökning enligt 9 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om omhändertagande enligt 13 § första eller andra stycket får inte överklagas. Överklagande av rättens beslut om omhändertagande enligt 13 § tredje stycket är inte inskränkt till viss tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

² Senaste lydelse 2001:464.

Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om
rättspsykiatrisk undersökning

Prop. 2002/03:53
Bilaga 11

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning skall införas en ny paragraf, 14 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 a §

*Bestämmelser om skyldighet att
anmäla till socialnämnden att ett
barn kan behöva nämndens skydd
finns i 14 kap. 1 § socialtjänst-
lagen (2001:453).*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

dels att 2 kap. 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i 2 kap. skall införas en ny paragraf, 1 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 a §

Den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Bestämmelser om vilka uppgifter som kan lämnas finns i 2 kap. 8–11 §§ denna lag och i sekretesslagen (1980:100).

2 §¹

Den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av en patient skall se till att patienten ges individuellt anpassad information om sitt hälso-tillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns.

Om informationen inte kan lämnas till patienten skall den i stället lämnas till en närstående till patienten. Informationen får dock inte lämnas till patienten eller någon närstående om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 8 § andra stycket eller 9 § första stycket i detta kapitel.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

¹ Senaste lydelse 1998:1661.

Härigenom föreskrivs att 14 och 17 §§ lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Verkställigheten skall inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, skall den dömda ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömda kan ges möjlighet till vistelse under öppnare former skall prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

Om det behövs särskilt med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd som vårdas på en låsbar enhet hindras från att träffa andra intagna. Den intagne får dock inte hållas inlåst ensam. Beslut om att den dömda skall hindras från att träffa andra intagna skall omprövas löpande och med högst sju dagars mellanrum.

17 §

Om det är särskilt påkallat av att den dömda uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han inte kan hållas till ordningen, får han hållas *avskild från de övriga vid hemmet* under förutsättning att han står under fortlöpande uppsikt av personalen. Han får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Om det är särskilt påkallat av att den dömda uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han inte kan hållas till ordningen, får han hållas *i avskildhet* under förutsättning att han står under fortlöpande uppsikt av personalen. Han får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2003-01-28

Närvarande: justitierådet Nina Pripp, regeringsrådet Bengt-Åke Nilsson, f.d. kammarrättspresidenten Jan Francke.

Enligt en lagrådsremiss den 19 december 2002 (Socialdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
2. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
5. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
6. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.,
7. lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763),
8. lag om ändring i polislagen (1984:387),
9. lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125),
10. lag om ändring i skollagen (1985:1100),
11. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
12. lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning,
13. lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område,
14. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kammarrättsassessorn Magnus Mathiasson med biträde av ämnesrådet Carin Jahn.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Allmänt

Lagrådsremissen innehåller en rad förslag om lagändringar som alla har till syfte att förebygga att barn hamnar i utsatta situationer eller, om så skett, anvisar åtgärder till barnets skydd och stöd. Förslagen är av olika karaktär. Vissa är mera övergripande, som exempelvis ökad samverkan mellan myndigheter och utvidgad anmälningsskyldighet i fråga om barn som behöver skydd. Andra lagförslag syftar till att genom punktvisa ändringar i befintlig skydds- och vårdlagstiftning stärka barnets ställning. Exempel på detta är flera av förslagen om ändringar i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och om ändringar i socialtjänstlagen (2001:453), SoL, som syftar till att klargöra vissa frågor om socialnämndernas ansvar för handläggningen av ärenden om barn.

Lagrådsremissen tar sin utgångspunkt i att barn behöver ett stärkt skydd mot att, som det uttrycks, "fara illa eller riskera fara illa" i vissa situationer. Vad som avses illustreras med exempel i avsnitt 5.1. Även

om det framgår att redovisningen inte är uttömmande vill Lagrådet redan på detta stadium varna för risken att exemplen uppfattas som heltäckande. Sexuella övergrepp mot barn kan man exempelvis väl tänka sig begås av annan än en vuxen person och annan än vårdnadshavare kan genom nedlåtande eller annan förnedrande behandling kränka barnet. Det är inte minst mot bakgrund av det ansvar som följer med anmälningsskyldigheten viktigt att man är öppen för att det kan vara fråga om skiftande situationer.

Lagrådet finner att de föreslagna lagändringarna ligger i linje med de ändamål som förslagen är avsedda att tillgodose och att den lämnade bakgrundsbeskrivningen på ett adekvat sätt belyser det behov av åtgärder som föreslås i remissen. Lagrådet har emellertid vissa synpunkter på enskildheter i förslagen, vilka behandlas i det följande under resp. förslag till lagändring. Under rubrikerna samverkan resp. anmälningsskyldighet behandlas särskilt sekretessfrågorna, vilka Lagrådet anser inte blivit tillräckligt djupgående belysta. Lagrådet kommenterar redan inledningsvis dessa frågor.

Samverkan

I remissen framhålls särskilt vikten av samverkan mellan myndigheter m.fl. i frågor som rör barn som far illa. Samverkan torde avse samarbete såväl i ett vidare perspektiv (t.ex. förebyggande och uppsökande verksamhet) som på individnivå. Hur samverkan skall gå till är inte närmare beskrivet men av den föreslagna 5 kap. 1 a § SoL framgår att socialnämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd. På socialnämndens ansvar ligger därför att finna lämpliga former för samarbete. Som framgår av remissen är samverkansfrågorna inte nya. De har tidigare dock avsett i huvudsak samverkan i individärenden. Att den nya bestämmelsen täcker samverkan även i övergripande frågor ligger i linje med lagstiftningsåtgärdernas syften. Detta gäller också ambitionen att genom uttryckliga lagbestämmelser slå fast skyldigheten att samverka.

Lagrådet vill peka på vikten av sekretessfrågorna i detta sammanhang. I denna del förutsätter remissen att bestämmelserna om samverkan inte skall vara sekretessbrytande. Såvitt framgår gäller detta såväl i övergripande ärenden som i ärenden på individnivå. Det ankommer inte på Lagrådet att sätta gränserna för sekretessens räckvidd men man hade gärna sett en utförlig diskussion i frågan i remissen. De lagändringar som föreslås motiveras av att behovet av samarbete mellan myndigheter som har med barn att göra är av yttersta vikt. Det måste därför vara angeläget att detta samarbete inte hindras av sådana sekretesshänsyn som dikteras av intressen som kanske borde vika mot bakgrund av det angelägna syftet. Mot denna bakgrund hade det varit en fördel om remissen hade innehållit en mera allsidig belysning av sekretessfrågorna och inte minst en motivering till att samverkansbestämmelserna inte skall vara sekretessbrytande.

Vid föredragningen har upplysts att anledningen till att man inte närmare gått in på sekretessfrågorna är att de är föremål för utredning och att sekretessen på det område som här behandlas uttryckligen omfattas av de direktiv (Dir. 1998:32) som gäller för denna utredning.

Lagrådet har förståelse för ställningstagandet i denna del men anser att övervägandena borde ha framgått av remissen, som därutöver gärna kunde ha innehållit en utförligare belysning av de motstående intressen som föreligger.

Prop. 2002/03:53
Bilaga 12

Anmälningsskyldighet

Behovet av information om barn som misstänks fara illa täcks delvis av den anmälningsskyldighet till socialtjänsten som åligger vissa myndigheter som arbetar med eller kommer i kontakt med barn. I syfte att utvidga kretsen av anmälningsskyldiga föreslås ändringar i 14 kap. 1 § SoL. För att vidare uppmärksamma särskilt vissa yrkesgrupper på anmälningsskyldigheten föreslås att hänvisningar till 14 kap. 1 § införs i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) och andra lagar som styr verksamheter med barnkontakt.

Anmälningsskyldigheten bryter eventuell sekretess för de uppgifter som omfattas av anmälan [14 kap. 1 § andra meningen sekretesslagen (1980:100)]. Frågan hur man löser de sekretessproblem som kan uppkomma som en följd av en anmälan är dock inte självklar. Det vore olyckligt om den vidare dialogen med den anmälande parten, vilken också kan komma att innehålla uppgifter med anknytning till anmälan, skulle komma att hindras av sekretess. De synpunkter på sekretessfrågorna som Lagrådet lämnat under närmast föregående avsnitt gäller också i denna del.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

1 §

I remissen föreslås att uttrycket barn och ungdom byts ut mot barn och unga. Lagrådet förordar att den nuvarande lydelsen lämnas oförändrad.

Enligt den föreslagna lagtexten i 1 § sjätte stycket skall den unges inställning så långt möjligt klarläggas och skall hänsyn tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Bestämmelsen anges vara en direkt anpassning till artikel 12 i Förenta Nationernas barnkonvention och dess ordalydelse överensstämmer i huvudsak med 3 kap. 5 § andra stycket SoL (jfr även 6 kap. 2 b § föräldrabalken). Enligt författningskommentaren innebär detta att den unge har rätt att bli hörd och att få sin vilja beaktad i alla beslutsituationer vid ingripanden från socialtjänsten. Vad som sägs i författningskommentaren är, enligt Lagrådets uppfattning, betydligt mer kategoriskt än vad som kommer till uttryck i lagtexten. De åtaganden som följer av artikel 12 i barnkonventionen synes vara tillgodosedda genom den föreslagna lagtexten.

14 §

Bestämmelsen i 14 § andra stycket 1 bör omfatta även sådana fall då umgänget är reglerat genom interimistiskt beslut av domstol. Lagrådet föreslår följande lydelse: ”1. besluta hur den unges umgänge med vård-

nadshavare och med förälder som har umgänge reglerat genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal skall utövas, eller ”.

Prop. 2002/03:53
Bilaga 12

Motsvarande ändring föreslås i 31 §.

15 b §

För att ge tydligare uttryck åt den återhållsamhet som bör prägla tillämpningen av tvångsåtgärder föreslår Lagrådet följande lydelse av 15 b § första stycket andra meningen: ”Om det krävs med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet, får en intagen på en sådan enhet hindras från att träffa andra intagna (*vård i enskildhet*).”

Beträffande 15 b § andra stycket andra meningen ifrågasätter Lagrådet om den frist för omprövning som angetts i lagtexten överensstämmer med beskrivningen i författningskommentaren.

Enligt Lagrådets mening är det att föredra att bestämmelsen om omprövning utformas efter mönster av 13 § tredje stycket. Till följd härav och med beaktande av förslaget rörande första stycket föreslås följande lydelse: ”En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.”

Motsvarande ändringar föreslås i 34 § andra och tredje styckena lagen (1988 :870) om vård om missbrukare i vissa fall (LVM) och i 14 § tredje stycket lagen (1998 :603) om verkställighet av slutna ungdomsvård (LSU).

31 §

I 31 § föreslås motsvarande ändring som i 14 § andra stycket 1.

40 §

Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart. Andra beslut av rätten gäller i enlighet med huvudregeln när de vunnit laga kraft. Rätten kan dock förordna att ett sådant beslut skall gälla omedelbart. En motsvarande ordning gäller i fråga om rättens beslut enligt LVM (43 §). Mot denna bakgrund och särskilt med beaktande av de möjligheter rätten har att förordna att ett beslut skall gälla omedelbart är skälen för den föreslagna ändringen, enligt Lagrådets mening, inte övertygande. Förslaget avstyrks.

42 §

Enligt förslaget har den intagne rätt att få ett beslut om vård i enskildhet men inte ett beslut om avskildhet prövat av domstol. Enligt remissen kan ett beslut om avskildhet överprövas endast genom granskning av Statens institutionsstyrelse inom ramen för den myndighetens tillsynsfunktion.

Beslut om avskildhet är en frihetsinskränkande åtgärd. De skäl som anförs i remissen för att inte ge möjlighet till en prövning i domstol är, enligt Lagrådets mening, inte övertygande. Det är visserligen riktigt att avskildheten, som inte får pågå längre än 24 timmar i följd, regelmässigt har upphört när prövning i domstol kan ske. Detta förhållande utesluter dock inte att den intagne kan ha ett berättigat intresse av att få ett beslut om avskildhet prövat av domstol efter det att åtgärden upphört (jfr RÅ 81 2:44 och RÅ 1986 ref. 150). Lagrådet föreslår därför att 42 § komp-

letteras med en bestämmelse som ger den intagne rätt att få ett beslut om avskildhet prövat av domstol. En motsvarande ändring föreslås i 44 § första stycket 3 LVM. Dessa ändringar bör föranleda följdändringar i 18 § tredje stycket 3 lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Som en följd av vad ovan anförts och den föreslagna ändringen i 15 b § föreslår Lagrådet att 42 § 2 ges följande lydelse: ”2. gäller vård i enskildhet enligt 15 b § eller avskildhet enligt 15 c §, eller”.

Det finns, särskilt med hänsyn till karaktären av de beslut som avses i 42 §, starka skäl för krav på prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätt. Lagrådet föreslår därför att till 42 § fogas ett andra stycke med följande lydelse: ”Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.”

Motsvarande ändringar föreslås i 44 § LVM.

Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

5 kap. 1 a §

Den samverkan som genom förslaget åläggs socialnämnden och andra samhällsorgan som berörs av hithörande frågor avses i sig inte innefatta en sådan skyldighet att lämna uppgifter som enligt 14 kap. 1 § sekretesslagen bryter sekretess. En erinran om att sekretess kan begränsa möjligheterna att utbyta information mellan myndigheter och andra som samverkar tas enligt förslaget in i paragrafen. Lagrådet ifrågasätter behovet och värdet av en sådan hänvisning och förordar att den utgår. Skulle det likväl anses påkallat med en sådan bestämmelse bör den utformas efter mönster av 8 § lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Motsvarande synpunkter på hänvisningar till sekretessbestämmelser anförs i fråga om 2 f § hälso- och sjukvårdslagen, 1 kap. 2 a § första stycket skollagen (1985:1100) samt 2 kap. 1 a § lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

14 kap. 1 §

Kriteriet för när anmälan till socialnämnden bör respektive skall göras är att en person eller en myndighet får kännedom om något som kan innebära att nämnden behöver ingripa till ett barns skydd. I remissen har inte frågan om förutsättningar för anmälningsskyldighet närmare utvecklats. Lagrådet utgår från att det nämnda kriteriet korresponderar med uttrycket ”barn som far illa eller riskerar att fara illa”.

16 kap. 1 §

Lagrrådet förordar en redaktionell överarbetning av 16 kap. 1 § och föreslår att paragrafens inledande tre stycken sammanförs till två stycken med följande lydelse:

”Ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd i fråga om en enskild person kan flyttas över till en annan socialnämnd. Överflyttning skall ske, om den som berörs av ärendet har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt.

Om de berörda kommunerna inte kan komma överens om överflyttning, får den kommun där frågan om överflyttning kommit upp ansöka om överflyttning av ärendet hos den länsstyrelse där den andra kommunen ligger.”

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

3 kap. 12 § och 5 kap. 5 §

Enligt förslaget är en förutsättning för att angivelse från målsäganden inte skall krävas att de i paragraferna angivna brotten riktar sig mot ett barn. Av kommentaren framgår att med barn avses personer under 18 år. Åldersgränsen har hämtats från 20 kap. 14 § rättegångsbalken, där gränsen framgår av att det är vårdnadshavaren som får ange ett brott till åtal eller väcka åtal om brottet rör en omyndig person som är målsägande. Det i lagtexterna använda uttrycket ”barn” kan dock tolkas så att endast mycket unga personer avses. Bestämmelserna skulle vinna i klarhet om åldersgränsen framgick av lagtexten (jfr 16 kap. 10 a § brottsbalken). Lagrådet noterar i detta sammanhang att remissprotokollet inte berör frågan om och hur den unges egen inställning till åtalsfrågan skall beaktas. Spörsmålet förtjänar uppmärksamhet.

Åklagares rätt att åtala föreslås i båda paragraferna begränsad till fall då brottet riktar sig mot ett ”barn som är närstående till gärningsmannen”. I kommentaren till 3 kap. 12 § ges olika exempel på vilka som begreppet omfattar. Avslutningsvis sägs att avsikten är att den särskilda åtalsbestämmelsen skall kunna användas i situationer där det finns en risk för att vårdnadshavaren själv är gärningsman, befinner sig i en lojalitetsställning mot gärningsmannen eller liknande. Uttalandet synes gå utöver vad lagtexten ger uttryck för, men får anses bättre svara mot den övergripande syn på barns behov av skydd i utsatta situationer som präglar remissen. Mot denna bakgrund och då närståendebegreppet kan vara oklart till sin innebörd förordar Lagrådet att detta särskilda rekvisit får utgå.

Enligt 5 kap. 5 § första stycket i gällande lydelse krävs det för att åklagare efter angivelse skall få åtala brott som avses i 1–3 §§ samma kapitel att åtal av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt och, såvitt gäller åtal för förolämpning, att någon av förutsättningarna enligt första stycket 2–4 är uppfyllda. När åtalsrätten nu föreslås utvidgad till fall då brottet riktat sig mot ett barn har kravet på särskilda skäl utgått. Motiveringen att det inte finns anledning att göra någon skillnad mellan brotten vållande till kroppsskada eller sjukdom å ena sidan, dvs. fall som avses i 3 kap. 12 §, jämfört med ärekränkingsbrotten i 5 kap. 1–3 §§ å den andra synes inte övertygande. Till detta kommer att effekten av den åtskillnad som förslaget innebär kan bli särskilt påtaglig, t.ex. om gärningsmannen samtidigt begått brott mot två ungdomar och en av dem nyss fyllt 18 år medan den andra inom kort skulle uppnå samma ålder. Lagrådet förordar därför att kravet på ”särskilda skäl” får gälla även i de fall åklagare ges åtalsrätt. Någon motivering till att kraven enligt 5 § första stycket 2–4 inte skulle gälla när åklagare ges åtalsrätt såvitt gäller underåriga har inte lämnats i remissen. Lagrådet förordar att dessa krav får gälla även i dessa fall.

Sammanfattningsvis föreslår Lagrådet att paragraferna får följande lydelse:

Prop. 2002/03:53
Bilaga 12

3 kap. 12 §

”Vållande till kroppsskada - - - påkallat ur allmän synpunkt.

Angivelse från målsäganden krävs dock inte om brottet riktar sig mot någon som inte har fyllt arton år.”

5 kap. 5 §

”Brott som avses - - - annan än målsägande. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får åklagaren väcka åtal om detta av särskilda skäl anses påkallat ur allmän synpunkt och åtalet avser

1. förtal och grovt - - - hennes homosexuella läggning.

Har förtal riktats - - - synpunkt, av åklagare.

Innebär brott som - - - har bemyndigat därtill.”

29 kap. 2 §

I 29 kap. 1 § anges de allmänna grunder enligt vilka straffmätning skall ske. Av huvudregeln i första stycket framgår att straff skall mätas ut efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Enligt andra stycket skall vid bedömningen särskilt beaktas bl.a. den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit. Den inledande paragrafen följs i 2 § upp med en exemplifierande och i stor utsträckning allmänt hållen uppräkningslista under skilda punkter av sådana försvårande omständigheter som ökar straffvärdet. Hit hör om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet (punkt 2), utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig (punkt 3) eller grovt utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende (punkt 4). Exempelen är utformade så att de regelmässigt bör ges ett tydligt genomslag i straffmätningen (jfr prop. 2001/02:59 s. 58).

I lagrådsremissen föreslås att ytterligare en punkt tillförs 2 §. Enligt denna punkt skall såsom försvårande omständighet särskilt beaktas om brottet varit ägnat att riskera tryggheten hos ett barn i dess förhållande till en förälder eller annan vuxen som står barnet särskilt nära. Avsikten är att regeln skall gälla inte endast i situationer då brottet riktar sig mot barnet utan också då det riktas mot annan.

Vad som redovisas i lagrådsremissen och betänkandet SOU 2001:72 Barnmisshandel visar på det angelägna i att barn i utsatta situationer blir uppmärksammade och får det skydd som behövs. Som framgår av remissprotokollet och det där redovisade rättsfallet NJA 2000 s. 612 kan det inte råda någon tvekan om att de nyssnämnda, redan nu gällande bestämmelserna i 1 och 2 §§ kan vara tillämpliga när en förälder eller annan som anförtrotts vården om ett barn utövar våld mot barnet och därigenom inte bara skadar eller kränker barnet utan också riskerar barnets tillit till den vårdansvarige och behov i vidare mening av en trygg hemmiljö. Bestämmelserna får också anses ge utrymme för straffskärpning när ett barn exempelvis i hemmet ser och hör hur den ena föräldern utövar våld mot den andra, dvs. inte bara i fall då barnet som brottsoffer berövas sin trygghet i förhållande till förövaren utan också när barnet som tredje man bevittnar att en närstående blir slagen (jfr Berg m.fl.,

Kommentar till brottsbalken, 29 kap. 2 § 2, 3 och 4 s. 29:24 och 25). Bestämmelsernas tillämpningsområde är inte begränsat till fall då våld har utövats. Även annan brottslighet kan föranleda straffskärpning.

Mot bakgrund av vad som nu sagts vill Lagrådet därför ifrågasätta om den föreslagna nya punkten i sak kommer att medföra någon skillnad, i vart fall såvitt avser brott riktade mot barn. Det finns även en fara för att den nya bestämmelsen kan väcka tvivel om räckvidden av gällande bestämmelser då andra i behov av särskilt skydd, t.ex. äldre, blir utsatta för brott som rycker undan grundvalen för deras trygghet.

Till vad som nu sagts kommer att lagförslaget är allmänt hållet och inte begränsar sig till den typ av brottslighet (våld och andra kränkningar av person som står barnet nära) som i motiven framhålls som skäl för regleringen. Att brottet skall ha "varit ägnat" att riskera barnets trygghet ger ytterligare osäkerhet om i vilka fall som en straffskärpning kan komma i fråga (jfr om detta uttryck Jareborg, Allmän kriminalrätt, 2001, s. 177). Det gäller inte bara brottets objektiva sida utan också de problem som är förknippade med frågan om gärningsmannens uppsåt. Även avgränsningen till den "som står barnet särskilt nära" försvårar förutsebarheten i fråga om bestämmelsens räckvidd.

Lagrådet vill även peka på att förslaget innebär att kapitlet tillförs en kasuistisk reglering som det inte ansetts vara avsett för.

Mot bakgrund av vad som nu anförts avstyrker Lagrådet förslaget i den utformning det fått i remissen.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:249) om allmänna förvaltningsdomstolar

Som en följd av de ändringar som föreslagits i LVU, LVM och LSU om rätt att överklaga beslut om avskildhet föreslår Lagrådet att uppräkningslistan i 18 § fjärde stycket 3 av mål i vilka länsrätt är domför med en lagfaren domare ensam kompletteras enligt följande:

"... vård av unga, mål om vård i enskildhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om tillfälligt... missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet och mål om avskildhet enligt 34 § samma lag, mål om ... slutna ungdomsvård, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfälligt..."

Förslaget till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

Enligt Lagrådets mening bör det föreslagna tredje stycket i 2 b § i stället föras in som ett nytt andra stycke i den föreslagna 2 f § (jfr 3 § polislagen och 2 a § skollagen).

I fråga om bestämmelsen rörande sekretess i 2 f § första stycket andra meningen hänvisar Lagrådet till vad som anförts vid 5 kap. 1 a § SoL.

Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Prop. 2002/03:53
Bilaga 12

I fråga om bestämmelsen rörande sekretess i 1 kap. 2 a § första stycket andra meningen hänvisar Lagrådet till vad som anförts vid 5 kap. 1 a § SoL.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

I 34 § andra och tredje styckena föreslås motsvarande ändringar som i 15 b § första och andra styckena LVU.

Av skäl som anförts vid 42 § LVU föreslås att 44 § första stycket 3 ändras på motsvarande sätt som 42 § första stycket 2 LVU samt att till paragrafen fogas en bestämmelse om att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

I fråga om bestämmelsen rörande sekretess i 2 kap. 1 a § andra meningen hänvisar Lagrådet till vad som anförts vid 5 kap. 1 a § SoL.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

14 §

I tredje stycket föreslår Lagrådet motsvarande ändringar som i 15 b § första och andra styckena LVU.

17 §

Texterna i lagförslagen i övrigt är könsneutrala. Även texten i denna paragraf bör ges en sådan utformning. Lagrådet föreslår följande:

”Om det är särskilt påkallat av att den dömde uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den dömde hållas i avskildhet under förutsättning att han eller hon står under fortlöpande uppsikt av personalen. Den dömde får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.”

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 februari 2003

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Winberg, Ulvskog, Sahlin, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Lövdén, Ringholm, Bodström, H. Karlsson, Lund, Andnor, Nuder, Johansson, Hallengren, Björklund

Föredragande: statsrådet Johansson

Regeringen beslutar proposition 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer